



ETÜ SENTEZ

İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER DERGİSİ

ETU SYNTHESIS JOURNAL OF
ECONOMIC AND ADMINISTRATIVE SCIENCES

ISSUE . SAYI: 9 /9



ETÜ SENTEZ
İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER DERGİSİ

ETU SYNTHESIS
JOURNAL OF ECONOMIC AND ADMINISTRATIVE SCIENCES

Eylül 2022, Sayı: 9
September 2022, Issue: 9

ETÜ SENTEZ İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER DERGİSİ

**ETU SYNTHESIS JOURNAL OF ECONOMIC AND
ADMINISTRATIVE SCIENCES**

Sahibi / Publisher

Erzurum Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Adına
Dekan, Prof. Dr. Engin ÖNER

Editör / Editor

Prof. Dr. Abdulkadir KAYA

Editör Yardımcıları / Assistant Editors

Doç. Dr. Zeynep KARACA

Alan Editörleri / Field Editors

Doç. Dr. Şakir DIZMAN

Doç. Dr. Fatih YILDIRIM

Doç. Dr. Gürkan ÇALMAŞUR

Dr. Öğr. Üyesi Esra Sena TÜRKO

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Mutlu AKINCI

Dr. Öğr. Üyesi Yılmaz KAPLAN

Dil Editörleri / Language Editors

Dr. Öğr. Üyesi Yahya AYGÜL

Dr. Öğr. Üyesi Burak BAŞKAN

İdare ve Yazışma Adresi/ All correspondence should be addressed to:

Erzurum Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

İİBF Dergisi Editörlüğü

Ömer Nasuhi Bilmen Mah. Havaalanı Yolu Cad. No:53 Yakutiye/Erzurum

Tel: +90 444 5 388 / 1018-2197

E-mail: etusentez@erzurum.edu.tr

Web adresi: <http://dergi.erzurum.edu.tr/iibf>

Yayımcı :

Erzurum Teknik Üniversitesi

ETÜ Sentez İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi Mart, Haziran, Eylül ve Aralık olmak üzere üçer aylık dönemlerde yılda 4 sayı olarak yayımlanan hem Türkçe hem de İngilizce dillerindeki çalışmalara yer veren akademik, uluslararası hakemli bir dergidir.

Dergide yayımlanan makalelerin sorumluluğu yazarına aittir.

Derginin tarandığı endeksler: asos endeks, idealonline, google scholar.

All responsibilities of the articles published belong to the authors

ETU Synthesis Journal of Economic and Administrative Sciences is an academic, internationally refereed journal which is published quarterly, as 4 issues a year in March, June, September and December and accepts studies in both Turkish and English.

Indexes the journal is scanned: asos index, idealonline, google scholar.

Bilimsel Danışma Kurulu / Advisory Board

- Prof. Aqdas Afzal (Habib University)
Prof. Dr. Atılhan Naktiyok (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Bener Güngör (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Dilber Ulaş (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Erdiñç Altay (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr. Erdoğan Kaygın (Kafkas Üniversitesi)
Dr. Erick C Jones (University of Texas at Arlington)
Prof. Fadhel Kaboub (Denison University)
Prof. Dr. Gülizar Kurt Gümüş (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Prof. Dr. Güven Sayılğan (Ankara Üniversitesi)
Prof. Dr. Hakan Sarıtaş (Pamukkale Üniversitesi)
Prof. Dr. Hasan Ayyıldız (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Prof. Hendrik Van Den Berg (University of Massachusetts Amherst)
Prof. Hongkil (Sam) Kim (University of North Carolina at Asheville)
Prof. Dr. Hüseyin Özer (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. İlhami Yücel (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi)
Prof. Jonathan Joseph (University of Bristol)
Prof. Dr. Mehmet Cihangir (Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi)
Prof. Dr. Mehmet Suphi Özçomak (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Metin Coşkun (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Muammer Yaylalı (Erzurum Teknik Üniversitesi)
Prof. Dr. Muhsin Doğan (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Prof. Dr. Ömer Faruk İşcan (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Ömer Yılmaz (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Ötüken Senger (Kafkas Üniversitesi)
Dr. Rachel Tracey (Queen's University Belfast)
Ramakrishna Prasad Koganti (University of Texas at Arlington)
Dr. Randy Napier (University of Texas at Arlington)
Prof. Ruchira Sen (Jindal Global University)
Prof. Dr. Selahattin Kaynak (Samsun Üniversitesi)
Prof. Dr. Selami Güney (Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi)
Prof. Dr. Selim Başar (Anadolu Üniversitesi)
Prof. Dr. Sevda Yapraklı (Atatürk Üniversitesi)
Prof. Dr. Şuayip Özdemir (Afyon Kocatepe Üniversitesi)

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Yazar(lar) Author(s)	Makalenin Başlığı /Title of Paper	Sayfa No Page Numbers
Derya Çakmak Karapınar Cengiz Kılıç Arif Daş	Dijital Bağımliliğin Kişilerarası İletişim Üzerine Etkisi: Atatürk Üniversitesi Örneği / The Effect of Digital Addiction on Interpersonal Communication: The Case of Atatürk University Makale Türü / Article Type : Research / Araştırma	1-20
Seda Canoruç Tahsin Tayır	Menkul Kıymet Borsaları, Döviz Kuru, Faiz Oranı Ve Altın Fiyatlarının Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkisi / The Impact of Stock Market, Exchange Rate, Interest Rate and Gold Prices on The Development of The Banking Sector Makale Türü / Article Type : Research / Araştırma	21-35

DERGİNİN BU SAYISINDA KATKIDA BULUNAN HAKEMLERİN LİSTESİ

Prof. Dr. Ayfer AYDINER BOYLU (Hacettepe Üniversitesi)

Doç. Dr. Ali ÖZER (Düzce Üniversitesi)

Doç. Dr. Ceyda YERDELEN KAYGIN (Kafkas Üniversitesi)

Doç. Dr. Meryem OKUMUŞ (Atatürk Üniversitesi)

DİJİTAL BAĞIMLILIĞIN KİŞİLERARASI İLETİŞİM ÜZERİNE ETKİSİ: ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ¹

Derya Çakmak Karapınar
Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi,
Açıköğretim Fakültesi,
e-mail:derya.cakmak@atauni.edu.tr
ORCID:0000-0003-0796-1800

Cengiz Kılıç
Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi,
Açıköğretim Fakültesi,
e-mail: cengiz.kilic@atauni.edu.tr
ORCID:0000-0003-1640-0132

Arif Daş
Öğr. Gör., Atatürk Üniversitesi,
Teknik Bilimler Meslek
Yüksekokulu,
e-mail: arif.das@atauni.edu.tr
ORCID: 0000-0002-0138-171X

DOI : 10.47358/sentez.2022.33
Makale Türü : Araştırma
Gönderim Tarihi: 11/06/2022
Düzeltilme Tarihi: 09/09/2022
Kabul Tarihi: 21/09/2022

Bu makaleye atıfta bulunmak için:
Çakmak Karapınar, D., Kılıç, C. ve
Daş, A. (2022). Dijital Bağlılığın
Kişilerarası İletişim Üzerine Etkisi:
Atatürk Üniversitesi Örneği. ETÜ
Sentez İktisadi ve İdari Bilimler
Dergisi. Sayı: 9, 1-20.



Öz: Teknolojik cihazların mobil olarak kullanılabilir hale gelmesi, üretimin artması ve fiyatların ucuzlaması mobil cihazların kullanımının yaygınlaşmasında etkili olmuştur. Mobil cihazlar insanların hayatını pek çok açıdan kolaylaştırırsa bile aynı zamanda bireylerin kişilerarası iletişim süreçlerini değiştirip dönüştürmüştür. Kişilerarası iletişim süreçlerinde yüz yüze iletişim önemli bir yere sahipken günümüzde bu süreçlerde teknoloji kullanımı yaygınlaşmıştır. Bunun yanı sıra literatürde dijital teknolojileri ele alan çalışmalar incelendiğinde kontrolsüz dijital teknoloji kullanımının bireylerde dijital bağımlılığı ortaya çıkarmasının yanı sıra farklı şekillerde etkileyip zararlar verebildiği, kişilik ve davranış bozukluklarına neden olduğunun ortaya konulduğu görülmektedir. Dijital bağımlılığın neden olduğu zararlar sosyal izolasyon gibi bireylerin kişilerarası iletişimlerini etkileyebilecek boyutlara da taşınmaktadır. Bu çalışmanın amacı öğrencilerin dijital bağımlılık düzeylerinin ve dijital bağımlılıklarının kişilerarası iletişimlerine etkisini saptamaktır. Bu amaç doğrultusunda çalışmada Kesici ve Tunç (2018) tarafından geliştirilen Üniversite Öğrencileri için Dijital Bağımlılık Ölçeği, Campbell ve Aktaş Akdemir (2016) tarafından geliştirilen Kişilerarası İletişim Ölçeği ve araştırmacı tarafından hazırlanan demografik bilgi formu kullanılmıştır. Formlar aracılığıyla elde edilen verilerin analizi sonucunda çalışmaya gönüllü olarak katılan öğrencilerin dijital bağımlılık düzeylerinin ağırlıklı olarak orta düzeyde olduğu ancak yüksek düzeyde bağımlılığı olan katılımcıların olduğu da tespit edilmiştir. Katılımcıların dijital bağımlılıklarının demografik özelliklere göre farklılaşma göstermediği görülmüştür. Katılımcıların dijital bağımlılığının kişilerarası iletişimleri üzerinde az da olsa etkisi olduğu saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dijital bağımlılık, dijital iletişim, kişilerarası iletişim

Jel Kodları: Z19, Z20

¹ Bu çalışma “Dijital Bağlılığın Kişilerarası İletişim Üzerine Etkisi ve Bağımlılıktan Kurtulmada Dikkat Edilmesi Gereken Tutum ve Davranışlar” isimli proje kapsamında yapılmıştır.

THE EFFECT OF DIGITAL ADDICTION ON INTERPERSONAL COMMUNICATION: THE CASE OF ATATÜRK UNIVERSITY

Derya Cakmak Karapinar
Assoc. Prof., Ataturk University,
Faculty of Open Education,
e-mail: derya.cakmak@atauni.edu.tr
ORCID: 0000-0003-0796-1800

Cengiz Kilic
Assoc. Prof., Ataturk University,
Faculty of Open Education,
e-mail: cengiz.kilic@atauni.edu.tr
ORCID: 0000-0003-1640-0132

Arif Das
Lecturer, Ataturk University,
Technical Science Vocational School,
e-mail: arif.das@atauni.edu.tr
ORCID: 0000-0002-0138-171X

DOI : 10.47358/sentez.2022.33
Article Type : Research
Application Date: 06.11.2022
Revision Date: 09.09.2022
Admission Date: 09.21.2022

To cite this article:
Cakmak Karapinar, D., Kilic, C. ve
Das, A. (2022). The Effect of Digital
Addiction on Interpersonal
Communication: The Case of Atatürk
University. ETU Synthesis Journal of
Economic and Administrative
Sciences. Issue: 9, 1-20.

This article was checked by



Abstract: Even though mobile devices have made people's lives easier in many ways, they have also changed and transformed the interpersonal communication processes of individuals. When the studies on digital technologies in the literature are examined, it is seen that the use of uncontrolled digital technology can affect and harm individuals in different ways. The aim of this study is to determine the effects of students' digital addiction levels and digital addictions on their interpersonal communication. For this purpose, Digital Addiction Scale for University Students developed by Kesici and Tunç (2018), Interpersonal Communication Scale developed by Campbell and Aktaş Akdemir (2016) and demographic information form prepared by the researcher were used in the study. As a result of the analysis of the data obtained through the forms, it was determined that the digital addiction levels of the students who voluntarily participated in the study were mostly at a moderate level, but there were participants with a high level of addiction. It was observed that the digital addictions of the participants did not differ according to demographic characteristics. It was determined that the digital addiction of the participants had a small effect on their interpersonal communication.

Keywords : Digital addiction, digital communication, interpersonal communication

Jel Classification : Z19, Z20

GİRİŞ

Teknolojik araç ve uygulamalarda meydana gelen gelişmeler insanların hayatlarında önemli değişimleri beraberinde getirmiştir. İnsanların günlük hayat pratiklerinden iş yapış şekillerine, iletişim kurma süreçlerinden sosyalleşmelerine kadar olan birçok süreç ve durum dijitalleşen dünyaya ayak uydurmaya başlamıştır. Her ne kadar teknolojinin ve dijital dünyanın sunmuş olduğu yazılım ve uygulamalar insanlara birçok noktada kolaylık ve esneklik sağlasa bile aynı zamanda olumsuz etkileri de ortaya çıkmıştır. Günümüzde bireyler yeni alışkanlıklarının ya da dijitalleşme süreçlerinin etkisiyle kendilerini birçok yeni fobiyle (Netlessfobi, Nomofobi vb.) baş etmeye çalışırken ya da sosyal kaygı, yalnızlık ya da depresyonla mücadele ederken bulmaktadırlar. Bazı uzmanlara göre yoğun teknoloji ve internet kullanımının ortaya çıkan durumların nedeni mi yoksa semptomu mu olduğu ise tartışmalıdır (Tokunaga, 2014). Her ne kadar internet, dijital oyunlar ya da sosyal medya araçları bireylere sürekli olarak iletişime açık olmayı ya da iletişimde kalmayı sunsa bile bu ortamlarda kurulan kişilerarası iletişim süreçleri yüz yüze kişilerarası iletişimin yerini tutamaz (Turkle, 2011, Pinker, 2015). Yani duygu, düşünce ve fikirleri paylaşma esnasında jest ve mimik eksikliğinden ya da fiziksel temas eksikliğinden kaynaklı olarak yüz yüze kişilerarası iletişimden eksik kalır ve iletişimi kuran tarafların kurulan iletişim sürecinden memnun olmamasına ya da tatmin olmamasına neden olur.

KİŞİLERARASI İLETİŞİM

İletişim, bireylerin belirledikleri amaçlara ulaşabilmek için sözcükleri ve yanı sıra yüz ve vücut hareketleri gibi simgeleri kullanarak (Sayers vd., 1993) diğer bireylere duygu, düşünce ya da fikir aktarımı gerçekleştirmeye çalışması olarak tanımlanabilir. Bu tanımdan hareketle kişilerarası iletişim, en az iki bireyin karşılıklı olarak duygu, düşünce ve fikirlerini birbirlerine aktarımını içeren bir süreç (Aziz, 2008) olarak tanımlanabilir. Genellikle bir teklife bağlı olmadan başlayan kişilerarası iletişim süreci, bireyin (kaynak) belli bir amaç doğrultusunda başlattığı ve sürekli geribildirim olduğu için alıcı ve kaynak bireyin sürekli olarak yer değiştirdiği (Mutlu, 1994) bir süreçtir. İletişimi başlatan (kaynak) ya da sürdüren (alıcı) bireyler iletişim sürecinde ya da sonunda iletişime başlama amaçlarına ulaşmayı hedeflemektedirler. Bireylerden ya da taraflardan birinin veya birden fazla bireyin iletişim sürecini başlatma ve sürdürme amacına ulaşamaması iletişim tarafları arasında iletişim çatışmaları adı verilen çatışmaların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Kişilerarası iletişim sürecinde iletişim kuran taraflar arasında iletişim çatışmalarının yaşanması son derece doğal bir durumdur. İletişimin taraflarının psikolojik, fiziki durumları ya da iletişime hazırbulunmuşluk düzeyleri, cinsiyetleri, eğitim düzeyleri, sosyal statüleri, ideolojileri ve üyesi oldukları kültürün özellikleri (Çamdereli, 2008) iletişim çatışmalarının ortaya çıkmasında etkili olmaktadır. Kişilerarası iletişim sürecini başlatan ve sürdüren bireylerin iletişimden bekledikleri bu nedenlerle hedefledikleri amaçlara ulaşamamaları çatışma yaşanmasında etkili ana nedenlerdir.

İnsanların sosyal bir varlık olmaları ve sosyal bir sistem içerisinde varlıklarını sürdürmeye çalışmaları kişilerarası iletişimi hem birey hem de toplum için önemli bir konuma taşımaktadır. Bireyler sosyal sistem içerisinde diğer bireylerle iletişim kurmadan varlıklarını sürdürme imkânına sahip değildirler. Berscheid'e (1994) göre de bireylerin karşılıklı olarak etkiye sahip, olumlu ve kalıcı izli bir iletişim kurmadan üyesi oldukları toplumda varlıklarını sürdürme ya da yaşamlarını idame ettirmeleri mümkün değildir. Kişilerarası iletişim bireylerin özel hayatlarından iş yaşamlarına kadar birçok alanı etkilemektedir. Bireyler için diğer bireylerle iletişim kurmak yalnız başına yeterli değildir. Aynı zamanda kurdukları iletişimin etkili olması ve tarafların bu iletişim sürecinden tatmin olmaları gerekmektedir.

TEKNOLOJİ VE DİJİTAL BAĞIMLILIK

Teknoloji insanların hayatlarını önemli ölçüde kolaylaştıran, zaman tasarrufu sağlayan, dünyadan ve içinde yaşadıkları toplumdaki ve toplumsal olaylardan hızlı bir şekilde haberdar olmalarını sağlayan, insanları eğlendiren, hoş vakit geçirmelerini sağlayan ve diğer birey ya da kitlelerle iletişim halinde olmasını sağlayan özelliklere ve yeniliklere sahiptir. Ancak teknoloji kullanımının ortaya çıkarması muhtemel olumsuzluklar hakkında endişelenecek bir durum haline gelmektedir. Sonuçta telefon, tablet ve bilgisayar gibi mobil cihazları kullanan ya da dijital oyun oynayan her bireyin ortaya çıkabilecek olumsuz durumlardan etkilenmediği ortadadır (Seaward, 2020). Ancak yine de kullanım özelliklerine ya da bireyin psikolojik, kişisel ve sosyal özelliklerine bağlı olarak dijital bağımlılık ve beraberinde getirdiği yalnızlaşma, depresyon ya da sosyal kaygı gibi durumlardan muzdarip olma ihtimali ortaya çıkmaktadır.

Mobil cihazların, internetin, sosyal medyanın ya da dijital oyunların kullanımında dengeyi sağlayamamak özellikle çocuklar ve gençler arasında bağımlılığın ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Kesici ve Tunç, 2018). Bağımlılık, bireyin kullandığı herhangi bir maddenin/davranışın alışkanlık yapması, istese bile maddeyi kullanmaktan/davranışı sergilemekten vazgeçememesi, maddeyi kullanım/davranışı sergileme miktarının zamanla artması, maddeye ulaşamadığı/davranışı sergileyemediği zamanlarda yoksunluk yaşamaması, maddeye ulaşmak/davranışı sergilemek için sürekli çaba içerisinde olması ve durumun bireyin psikolojik, fiziksel, bilişsel ya da ekonomik durumu üzerinde olumsuz etkilerinin olmasıdır (Ögel, 2001; Kır ve Sulak, 2014; Young, 1996). Genellikle birey her ne kadar bağımlılık durumunun ve etkilerinin farkında olsa bile maddeyi kullanma/davranışı sergileme dürtüsüne yenik düşmektedir.

Bağımlılık yukarıdaki tanımdan da anlaşılabilir gibi bir maddeye ilişkin olarak bir davranışa ilişkin olarak gerçekleşmektedir (Kesici ve Tunç, 2018). Madde bağımlılığı; alkol, sigara ya da diğer uyuşturucu maddelerin birey tarafından belirli bir süre boyunca düzenli kullanımı neticesinde bireyde maddeye ilişkin olarak ortaya çıkan güçlü kullanma ihtiyacı (Kurupınar ve Erdamar, 2014) ve kullanıma bağlı olarak ortaya çıkan psikolojik ve davranışsal sorunlar (Kesici ve Tunç, 2018) olarak tanımlanabilir. Davranışsal bağımlılık ise; bireyin herhangi bir madde kullanmamasına karşın madde kullanımı sonucunda ortaya çıkan psikolojik ve davranışsal sorunların görülmesine neden olan davranışları sergilemesinin alışkanlık haline gelmesi durumu (Sevindik, 2011) olarak tanımlanabilir.

Bağımlılığın ortaya çıkmasında maruz kalınan ekran ışığı, bildirim sesi gibi öğelerin bireylerin beyinlerinde hormon salgılanmasına neden olması yani beynin kimyasal süreçlerinin etkili olduğu bir gerçektir. Ancak bunlara ek olarak sosyal medya araçlarının bireylere sağladığı popülerite, önemli ve değerli hissettirme gibi bireylerin egosal doyumlarına hitap eden durumlar da bağımlılıkta önemli bir rol oynamaktadır. Bireyin beden, zihin ve ruh olarak teknolojiye bağlanma biçimi dijital bağımlılığın ortaya çıkmasında etkili olmaktadır (Seaward, 2020). Alter (2018), insanların teknolojiye bağımlı olmadığını aslında teknolojinin onlara sunduğu "uçsuz bucaksız haz"za bağımlı olduğunu öne sürmekte ve sosyal medyanın bireylere sunmuş olduğu bu hazı "internet eroini" ve mobil cihazları da internet eroinini almayı sağlayan "iğne" olarak betimlemiştir.

Dijital bağımlılığın temelinde insan-makine etkileşimi bulunmakta olup, mobil araçlara (telefon, tablet, bilgisayar) ya da sosyal medya ortamlarına (internet, facebook, instagram, vb.) yönelik olarak farklı kategorilere ayrılmaktadır (Yang ve Tung, 2007). Dijital bağımlılık genel olarak bireylerin mobil cihazlara, internete, dijital oyunlara ve sosyal medya araç ve uygulamalarına erişememeleri ya da kısıtlı erişimleri sonucunda bireylerde tedirgin olma, gerilme, saldırgan davranma, keyifsiz olma ve mobil cihazlara, internete, dijital oyunlara ve sosyal medya araç ve uygulamalarına erişmek için çabalaması gibi davranışların ortaya çıkması olarak

tanımlanabilir. Özelde sadece internet, sosyal medya ya da dijital oyun bağımlılığı şeklinde de dijital bağımlılığın alt kategorileri incelenebilir ve tanımlanabilir.

Dijital bağımlılık bireylerin uzun süre mobil araçlarla sosyal medya araç ve uygulamalarında vakit geçirmelerine ve bunlardan vazgeçememeleri nedeniyle günlük hayattaki görev ve sorumluluklarını aksatmalarına, aile bireyleri ya da çevrelerindeki diğer bireylerle olan iletişimlerinde sorunların yaşanmasına, iletişim becerilerinin azalmasına ve bireyin kendisini sosyal olarak izole etmesine neden olacak kadar psikolojik ve sosyal sorunlar yaşamasına sebep olmaktadır (Arslan vd., 2015; Şahin ve Tuğrul, 2012).

DİJİTALLEŞEN KİŞİLERARASI İLETİŞİM

Bilgisayar ve internet teknolojilerinin yaygın olarak kullanılmaya başlanmasıyla birlikte iletişim teknolojilerinde de yeni uygulamalar ve gelişmeler meydana gelmeye başlamıştır. Böylece insanların günlük hayat alışkanlıkları ve iletişim süreçleri de değişmiş ve dijitalleşmiştir. Mobil cihazların yoğun olarak kullanılmaya başlanması, sosyal medya uygulamalarının gün geçtikçe daha fazla insan tarafından tecrübe edilmesi ve sosyal medya uygulamalarında geçirilen sürenin artması ve bireylerin alışverişten eğlenceye kadar birçok farklı amaçla dijital platformları kullanmaları insanların hayatlarını dijitalleştirmeye başlayan durumlar olmuştur. Bu dijitalleşme süreci esnasında bireylerin günlük yaşamları ve toplumsal ya da kültürel yapıları da etkilenmiş ve dönüşmeye başlamıştır (Krotz, 2017).

Dijital iletişim, bilgisayar, telefon ve tablet gibi mobil cihazlarla kurulan ve bilgisayar aracılı iletişim, sanal iletişim ya da siber iletişim gibi isimlerle anılan iletişim olarak tanımlanabilir (Aydın, 2018). Dijitalleşen kişilerarası iletişimde karşılıklı konuşmada sözcükler, ses tonu ya da jest ve mimikler değil yazı (dijalekt) ve resimler (piktografi) kullanılmaktadır. Dijital kişilerarası iletişimde hızlı ve anlık bir yazışma meydana geldiği için bireyler tarafından kullanılan dilde ve yazımında farklılıklar meydana getirilmektedir. Temel olarak yazılı iletişim gibi görünmesine karşın konuşma dilinin yazınsal özelliklerini taşıdığı için yazılı iletişim ya da mobil cihazlarla anlık ve karşılıklı bir konuşmayı içerdiği için de sözlü iletişim demek dijital iletişim için zordur (Beißwenger, 2015). Aslında sözlü iletişimin yazılı bir şekilde gerçekleştirilme sürecini içerdiği için dijital iletişim sözlü iletişim özelliklerini taşıyan yazılı iletişim sürecidir. Schlobinski'ye (2012) göre dijital iletişimin özellikleri şöyledir:

- Dijital iletişim, yazılı ve görsel bir iletişim türüdür.
- Dijital iletişim, dili yapı ve ölçü olarak değişime zorlamaktadır.
- Dijital iletişim, dilin imla ve noktalama kurallarına uymayan, bölgesel ağza özgü sözcük ve yapıları kullanan bir süreçtir.
- Dijital iletişim, süreci genel olarak basit cümlelerin, isim tamlamalarının ve kısaltmaların sıkça kullanıldığı metinlerden oluşmaktadır.
- Dijital iletişim, yazı ile konuşma olduğu için söyleneni daha iyi ifade edebilme ya da anlamı güçlendirme amacıyla resim ya da duyu ikonları kullanılmaktadır.

Kişilerarası iletişim ve süreçleri dijitalleşmeden etkilenmiş ve mobil cihazlarda kullanılan yazılı ya da görüntülü sohbet uygulamaları aracılığıyla gerçekleşen dijital kişilerarası iletişime dönüşmüştür. Yazılı kişilerarası iletişim yüz yüze kişilerarası iletişimden ve görüntülü kişilerarası iletişimden ses tonu, jest ve mimikler açısından yoksundur. Her ne kadar duyu ikonları ya da giftler kullanılsa bile yine de kişilerarası iletişimin taraflarının birbirlerinin niyetlerini ve duygularını daha iyi anlamalarına yardımcı olan sözel olmayan iletişim öğelerinden ve

İpuçlarından mahrum kalmaktadırlar (Adler, Winder, Rosenfeld, ve Proctor II, 2020). Yazılı kişilerarası iletişimin çekingen yapıya sahip bireylerin kendilerini ifade etmelerinde ve arkadaşlıklar kurmalarında olumlu etkileri olabilmektedir (Hammick ve Lee, 2014). Çünkü üzerlerinde baskı hissetmelerine ya da kendilerini ifade etmelerine engel olacak kişilerarası iletişimin sözsüz öğelerinden ve ipuçlarından bağımsız olmaktadır. Ancak yazılı iletişimin kişilerarası iletişimi zorlaştıran, bireylerin birbirini anlamamasına ya da yanlış anlamasına neden olabilecek sözsüz öğelerin ve ipuçların yoksunluğundan, kelimelerin kısaltılarak yazımından ya da cümlelerin tamamen görsel öğelerle (duygu ikonu, gif) ifade edilmeye çalışılmasından kaynaklı durumlar ortaya çıkabilmektedir.

MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Dijitalleşme süreçleri tüm dünyada insanların hayatlarında, günlük yaşam ve davranış alışkanlıklarında değişimler meydana getirmeye başlamıştır. Ortaya çıkan dijital bağımlılık ise gerek çocuk ya da ergen gerekse yetişkin bireyler olmak üzere hemen hemen her yaşta bireyde görülebilmektedir. Her yaş grubundaki bireyde farklı davranışsal sorunlara yol açabilmektedir. Aynı zamanda da her yaş grubunda bireyin gerçek kimlikleri ya da farklı kimliklerle dijital ortamlarda serbestçe dolaşabilmeleri zorbalık, istismar ya da kişisel bilgilerin ele geçirilmesi gibi çeşitli olumsuz durumlarla da karşı karşıya kalabilmektedirler. Bireylerin hem maruz kaldıkları olumsuz durumlar hem de dijital ortamlarda kontrolsüz ve uzun süreler geçirmelerinin kendilerini çevrelerinden izole etmeden şiddete ya da farklı olumsuz davranışlara meyilli olmaya kadar farklı birçok davranışsal problemin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Literatür incelendiğinde dijital bağımlılığın ya da alt kategorilerinde yer alan bağımlılık türlerini, bunların demografik özelliklerine göre farklılaşmalarını ya da sebep olduğu psikolojik, fiziksel ve davranışsal sorunları inceleyen ve yaş gruplarına göre mevcut durumu ortaya koymaya çalışan çalışmaların olduğu görülmektedir. Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin dijital bağımlılık düzeylerinin, demografik özelliklere göre değişiminin ve bağımlılıklarının kişilerarası iletişimlerine etkilerinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Çalışmanın kapsamı ve amacı doğrultusunda aşağıdaki araştırma soruları (AS) tasarlanmıştır;

AS1: Öğrencilerin dijital bağımlılık düzeyleri nedir?

AS2: Öğrencilerin bağımlılık düzeyleri demografik özelliklerine göre farklılık göstermekte midir?

AS3: Öğrencilerin dijital bağımlılıkları ile kişilerarası iletişimleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

AS4: Öğrencilerin dijital bağımlılıklarının kişilerarası iletişimleri üzerinde bir etkisi var mıdır?

Veri Toplama Araçları, Süreci ve Analizi

01 Şubat 2022 ve 01 Haziran 2022 tarihleri arasında Atatürk Üniversitesi öğrencilerine çevrim içi anket formları aracılığı ile ulaşılmıştır. Çalışmaya gönüllü olarak 152 öğrenci katılmıştır. Önemli alanların doldurulmasından kaynaklanan herhangi bir eksiklik olmaması nedeniyle çalışmanın örnekleme 152 öğrenciden oluşmuştur. Araştırmada örneklem seçiminde kolayda örneklem yöntemi kullanılmıştır. Çünkü ulaşılabilirlik-elverişlilik ilkesine göre hareket edilmiştir. Seçilen örneklem grubunda yer alan katılımcılara veri toplama aracı olarak Kesici ve

Tunç (2018) tarafından geliştirilen Üniversite Öğrencileri için Dijital Bağımlılık Ölçeği, Campbell ve Aktaş Akdemir (2016) tarafından geliştirilen Kişilerarası İletişim Ölçeği ve araştırmacı tarafından hazırlanan demografik bilgi formu kullanılmıştır.

Sosyo-demografik Bilgi Formu

Katılımcıların yaş, cinsiyet, medeni durum, çalışma durumu, aylık hane geliri, ailelerinin yaşadığı il, öğrenim gördükleri bölüm ve eğitim durumu gibi bilgilerini elde etmeyi amaçlayan ve araştırmacı tarafından geliştirilen bir formdur.

Kişilerarası İletişim Ölçeği (KİÖ)

Kişilerarası iletişim ölçeği bireylerin yüz yüze iletişim yeteneğini ölçmek için oluşturulmuştur. Kişilerarası iletişim ölçeği, Dış Algı ve Dış Ayrımcılık olmak üzere iki alt boyuttan ve 7 maddeden oluşmaktadır. Geçerlik testi için ölçeğin tamamı (KİÖ Ölçeği $\alpha = 0.856$) ve her iki alt ölçek için (Dışsal Algı $\alpha = 0.785$ ve İç Ayrımcılık $\alpha = 0.743$) Cronbach Alfa katsayısı hesaplanmıştır.

Dijital Bağımlılık Ölçeği (DBÖ)

Dijital bağımlılık ölçeği, gençlerin dijital bağımlılık düzeyini belirlemeye yönelik olarak geliştirilmiştir. Faktör analizi sonucunda Dijital bağımlılık ölçeği Aşırı Kullanım, Kısıtlamama, Yaşamın Akışını Engelleme, Duygusal Durum ve Bağımlılık olmak üzere beş alt boyuttan oluşan bir yapıya sahiptir. Doğrulayıcı faktör analizi, DBÖ'nün iyi uyarlanabilir değerlere sahip olduğunu göstermiştir. Madde-toplam puan korelasyon katsayıları 0.373 ile 620 arasında bulunmuştur. Cronbach's Alpha 0.874 olarak hesaplanmıştır.

Sosyo-demografik bilgi formu, Kişilerarası İletişim Ölçeği ve Dijital Bağımlılık Ölçekleri ile elde edilen veriler SPSS 20 paket programı aracılığıyla analiz edilecektir. Öncelikle ölçme aracının geçerlik ve güvenilirliğini onaylama amacıyla Kaiser-Meyer-Olkin Örnekleme Yeterliliği, Bartlett Küresellik Testi ve Cronbach's Alpha testleri yapılacak ve ardından veri dağılımını tespit etmek amacıyla Kolmogorov-Smirnov testi yapılacak ve verilerin dağılım özelliklerine göre parametrik ya da non-parametrik testler uygulanacaktır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde SPSS 20 paket programı aracılığıyla ölçme aracının geçerlik ve güvenilirliğini test etmek ve onaylamak amacıyla Kaiser-Meyer-Olkin Örnekleme Yeterliliği, Bartlett Küresellik Testi ve Cronbach's Alpha testleri yapılmıştır. Verilerin dağılımını tespit etmek amacıyla da Kolmogorov-Smirnov testi yapılmıştır. Test sonucunda verilerin normal dağılım gösterdiği saptanmıştır. Atatürk Üniversitesi öğrencilerinin dijital bağımlılık düzeylerinin, demografik özelliklere göre değişiminin ve bağımlılıklarının kişilerarası iletişimlerine etkilerinin belirlenmesi için parametrik testlerden korelasyon, bağımsız gruplar t testi ve Anova kullanılmıştır.

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde Atatürk Üniversitesi öğrencilerinin dijital bağımlılık düzeylerine, dijital bağımlılıklarının demografik özelliklere göre değişimine ve dijital bağımlılıklarının kişilerarası iletişim üzerine etkisine ilişkin bulgular sunulmuştur. Araştırma soruları çerçevesinde elde edilen verilerin analizi ile ortaya çıkan bulgular, bağıntısal bulgular başlığı altında yer verilmiştir.

Betimsel İstatistik Bulguları

Araştırmanın bu bölümünde katılımcıların yaş, cinsiyet, medeni durum, çalışma durumu, aylık hane geliri, ailelerinin yaşadığı il, öğrenim gördükleri bölüm ve eğitim durumu bilgilerine yer verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

		N	%
Cinsiyet	Erkek	84	55,3
	Kadın	68	44,7
Yaş	18-20	69	45,4
	21-29	77	50,7
	30-37	6	3,9
Medeni Durum	Evli	5	3,3
	Bekar	147	96,7
Eğitim Düzeyi	Lise	7	4,6
	Ön Lisans	78	51,3
	Lisans	65	42,8
	Yüksek Lisans	1	0,7
Bir işte Çalışma Durumu	Doktora	1	0,7
	Evli	26	17,1
Aylık Hane Geliri	Hayır	126	82,9
	2000-4000	56	36,8
	4001-6000	48	31,6
	6001-8000	22	14,5
	8001-10000	14	9,2
Ailenin Yaşadığı İl	10001 ve üzeri	12	7,9
	İstanbul	8	5,3
	Rize	8	5,3
	Trabzon	8	5,3
	Erzurum	81	53,3
Öğrenim Görülen Bölüm	Diğer İller Toplam	47	30,8
	Çocuk Gelişimi Lisans	46	30,3
	Bilgisayar Programcılığı	94	61,8
	Ön Lisans	12	7,9
Halkla İlişkiler ve Tanıtım Lisans			

Araştırmaya gönüllü olarak 152 öğrenci katılmıştır. Uygulanan formlarda herhangi bir eksik doldurma olmadığı için analize 152 form ile devam edilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %44,7'sinin kadın ve %55,3'ünün erkek olduğu; %45,4'ünün 18-20 yaş aralığında, %50,7'sinin 21-29 yaş aralığında ve %3,9'unun 30-37 yaş aralığında olduğu; %3,3' ünün evli ve %96,7'sinin bekar olduğu; %4,6'sının Lise mezunu, %51,3'ünün ön lisans mezunu, %42,8'inin lisans mezunu, %0,7'sinin yüksek lisans mezunu ve %0,7'sinin doktora mezunu olduğu; %17,1'inin bir işte çalıştığı ve % 82,9'unun bir işte çalışmadığı; %36,8'inin aylık hane gelirlerinin 2000-4000 TL arasında olduğu, %31,6'sının 4001-6000 TL arasında olduğu, %14,5'inin 6001-8000 TL arasında olduğu, %9,2'sinin 8001-10.000 TL arasında olduğu ve %7,9'unun 10.001 TL ve üzerinde olduğu;

çalışmaya hemen hemen her ilden öğrenci katılımının olduğu ancak katılımın %55.5 oranıyla beklendiği üzere ağırlıklı olarak Erzurum'dan gerçekleştiği, bu öğrencileri eşit oranlarla (%5,3) İstanbul, Rize ve Trabzon'dan çalışmaya katılan öğrencilerin izlediği; %30,3'ünün Çocuk Gelişimi (Lisans), %61,8'inin Bilgisayar Programcılığı (Ön Lisans), ve %7,9'unun Halkla İlişkiler ve Tanıtım (Lisans) programlarında öğrenim görmeye devam ettiği görülmüştür.

Bağıntısal İstatistik Bulguları

Kişilerarası İletişim Ölçeği ve Dijital Bağımlılık ölçeği ile toplanan verilere öncelikle Kaiser-Meyer-Olkin Örnekleme Yeterliliği testi yapılmıştır. Dijital Bağımlılık ölçeğinin Kaiser-Meyer-Olkin Örnekleme Yeterliliği (KMO) değerinin 0,880 olduğu ve Kişilerarası İletişim Ölçeği için ise bu değer 0,744 olduğu yani 1'e yaklaştığı görülmüştür. Bu durum değişkenlerin birbirini mükemmel bir şekilde yordayabileceğini göstermektedir (Durmuş, Yurtkoru ve Çinko, 2011). Ardından Bartlett Küresellik Testi yapılmıştır. Kişilerarası İletişim Ölçeğinin Bartlett Küresellik Testinde p değerinin (0,000) ve Dijital Bağımlılık ölçeğinin Bartlett Küresellik Testinde p değerinin (0,000) olduğu yani 0,05'ten küçük olduğu görülmüştür. Bu durum değişkenlerin analiz yapmaya uygun olduğunu göstermektedir (Durmuş, Yurtkoru ve Çinko, 2011). Kaiser-Meyer-Olkin Örnekleme Yeterliliği ve Bartlett Küresellik Testi değişkenler arası korelasyonların faktör analizine uygun olduğu görülmüştür. Gerçekleştirilen faktör analizi sonucunda Kişilerarası İletişim Ölçeğinin orijinalinde olduğu gibi beş boyut altında toplandığı ve bu alt boyutların toplam varyansın 63,493'ünü açıkladığı görülmüştür. Dijital Bağımlılık ölçeğinin de orijinalinde olduğu gibi iki boyut altında toplandığı ve bu alt boyutların toplam varyansın 59,373'ünü açıkladığı saptanmıştır. Cronbach Alpha ile saptanan güvenilirliğinin her iki ölçek içinde yüksek olduğu görülmüştür. Kişilerarası İletişim Ölçeği Cronbach alfa iç tutarlık güvenilirlik katsayısı=0,766 ve alt boyutları için Cronbach alfa iç tutarlık güvenilirlik katsayısı Dışa Yönelik Algı=0,759 ve İçsel Paylaşım=0,779 olarak saptanmıştır. Dijital Bağımlılık Ölçeği Cronbach alfa iç tutarlık güvenilirlik katsayısı=0,773 ve alt boyutları için Cronbach alfa iç tutarlık güvenilirlik katsayısı aşırı kullanım=0,718, nüks etme =0,733, hayat akışını engelleme =0,732, duygu durumu =0,735 ve bırakamama=0,745 olarak saptanmıştır.

Katılımcıların Dijital Bağımlılık Düzeyleri

Tablo 2. Katılımcıların Dijital Bağımlılık Düzeyleri

Maddeler	N	Min	Max	X	SS
DBÖ1	152	1	5	3,33	1,31
DBÖ2	152	1	5	2,52	1,08
DBÖ3	152	1	5	2,68	1,11
DBÖ4	152	1	5	2,90	1,14
DBÖ5	152	1	5	2,26	1,22
DBÖ6	152	1	5	2,61	1,21
DBÖ7	152	1	5	2,53	1,25
DBÖ8	152	1	5	2,43	1,18
DBÖ9	152	1	5	2,30	1,13
DBÖ10	152	1	5	2,31	1,20
DBÖ11	152	1	5	2,03	1,03
DBÖ12	152	1	5	2,53	1,28
DBÖ13	152	1	5	2,32	1,17
DBÖ14	152	1	5	2,21	1,05
DBÖ15	152	1	5	2,11	1,04
DBÖ16	152	1	5	2,99	1,10
DBÖ17	152	1	5	3,80	1,21
DBÖ18	152	1	5	3,53	1,24
DBÖ19	152	1	5	3,70	1,24

Katılımcıların dijital bağımlılık düzeylerine ilişkin verdikleri cevapların analizi sonucunda puan ortalaması 'Katılıyorum'a (4'e) yakın maddelerin olduğu görülmüştür. Bu maddelerin;

- **DBÖ17:** Sahip olduğum dijital araçların bozulması veya kaybolması beni huzursuz eder. ($\bar{x}=3,80$, $ss=1,21$),
- **DBÖ18:** Kısa süreliğine bile olsa evden ayrıldığımda telefon/tablet gibi dijital araçları yanıma almak isterim. ($\bar{x}=3,53$, $ss=1,24$),
- **DBÖ19:** Akıllı telefon ve tablet gibi dijital araçları yatarken yakınımda bulunduruyorum. ($\bar{x}=3,70$, $ss=1,24$),

olduğu saptanmıştır.

Katılımcıların Cinsiyetine Göre Dijital Bağımlılık Düzeyleri

Tablo 3. Cinsiyete Göre Dijital Bağımlılık Düzeyleri

	Cinsiyet	N	Mean	SS	p
DBÖ Toplam	Kadın	68	51,588	13,566	0,999
	Erkek	84	50,678	13,292	

* 0,05 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 3 incelendiğinde katılımcıların dijital bağımlılıklarının cinsiyete göre farklılaşmadığı ($p>0,05$) tespit edilmiştir. Böylece katılımcıların dijital bağımlılıklarında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır.

Katılımcıların Medeni Durumuna Göre Dijital Bağımlılık Düzeyleri

Tablo 4. Medeni Duruma Göre Dijital Bağımlılık Düzeyleri

	Medeni Durum	N	Mean	SS	p
DBÖ Toplam	Bekar	147	50,93	13,48	0,438
	Evli	5	55,60	9,73	

* 0,05 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 4 incelendiğinde katılımcıların medeni durumuna göre dijital bağımlılıklarının farklılaşmadığı ($p>0,05$) tespit edilmiştir. Böylece katılımcıların dijital bağımlılıklarında medeni duruma göre anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır.

Katılımcıların Yaşına Göre Dijital Bağımlılık Düzeyleri

Tablo 5. Katılımcıların Yaşına Göre Dijital Bağımlılık Düzeyleri

	Yaş				Levene Testi			
		N	Ortalama	Standart Sapma	F	df1	df2	p
DBÖ Toplam	18-20	69	52,78	12,93	1,842	2	149	0,937
	21-29	77	50,19	13,50				
	30-37	6	43,00	15,03				

* 0,05 düzeyinde anlamlıdır.

Katılımcıların yaşları ile dijital bağımlılıkları arasındaki ilişkiyi saptamak amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) yapılması gerekmektedir. Tek Yönlü Varyans Analizinin yapılabilmesi için grup varyanslarının homojen olması gerekmektedir. Grup varyanslarının homojenliği Levene testi aracılığıyla test edilmiş ve test sonucunda p değeri (0,937) 0,05'ten büyük olduğu için grup varyanslarının homojen olduğu saptanmış ve Tek Yönlü Varyans Analizi

(ANOVA) yapılmıştır. Analiz sonucunda Anova testi p değerinin 0,162 olduğu yani 0,05'ten büyük olduğu saptanmıştır. Katılımcıların yaşı ile dijital bağımlılıkları arasında anlamlı farklılık olmadığı ($p>0,05$) saptanmıştır. Bu durum yaş değişkeninin katılımcıların dijital bağımlılıkları üzerinde bir etkisi olmadığını ortaya koymaktadır.

Katılımcıların Eğitim Düzeyine Göre Dijital Bağımlılık Düzeyleri

Tablo 6. Katılımcıların Eğitim Düzeyine Göre Dijital Bağımlılık Düzeyleri

	Eğitim Düzeyi	N	Ortalama	Standart Sapma	Levene Testi			
					F	df1	df2	p
DBÖ Toplam	Lise	7	48,14	15,39	0,766	2	147	0,715
	Ön Lisans	78	52,44	13,85				
	Lisans	65	49,60	12,66				
	Yüksek Lisans	1	48,00	-				
	Doktora	1	65,00	-				

* 0,05 düzeyinde anlamlıdır.

Katılımcıların eğitim düzeyleri ile dijital bağımlılıkları arasındaki ilişkiyi saptamak amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) yapılması gerekmektedir. Tek Yönlü Varyans Analizinin yapılabilmesi için grup varyanslarının homojen olması gerekmektedir. Grup varyanslarının homojenliği Levene testi aracılığıyla test edilmiş ve test sonucunda p değeri (0,715) 0,05'ten büyük olduğu için grup varyanslarının homojen olduğu saptanmış ve Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analiz sonucunda Anova testi p değerinin 0,549 olduğu yani 0,05'ten büyük olduğu saptanmıştır. Katılımcıların eğitim düzeyleri ile dijital bağımlılıkları arasında anlamlı farklılık olmadığı ($p>0,05$) saptanmıştır. Bu durum eğitim düzeyi değişkeninin katılımcıların dijital bağımlılıkları üzerinde bir etkisi olmadığını ortaya koymaktadır.

Katılımcıların Çalışma Durumuna Göre Dijital Bağımlılık Düzeyleri

Tablo 7. Çalışma Durumuna Göre Dijital Bağımlılık Düzeyleri

	Bir İşte Çalışma Durumu	N	Mean	SS	p
	Çalışmıyor	126	51,10	13,57	

* 0,05 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 7 incelendiğinde katılımcıların dijital bağımlılıklarının çalışma durumuna göre farklılaşmadığı ($p>0,05$) tespit edilmiştir. Böylece katılımcıların dijital bağımlılıklarında çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır.

Katılımcıların Aylık Hane Gelirine Göre Dijital Bağımlılık Düzeyleri

Tablo 8. Aylık Hane Gelirine Göre Dijital Bağımlılık Düzeyleri

					Levene Testi			
	Aylık Hane Geliri	N	Ortalama	Standart Sapma	F	df1	df2	p
DBÖToplam	2000-4000	56	48,35	12,83	1,825	4	147	0,074
	4001-6000	48	55,08	12,02				
	6001-8000	22	51,09	13,37				
	8001-1000	14	48,50	11,79				
	10001 ve üzeri	12	50,83	19,83				

* 0,05 düzeyinde anlamlıdır.

Katılımcıların aylık hane gelirleri ile dijital bağımlılıkları arasındaki ilişkiyi saptamak amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) yapılması gerekmektedir. Tek Yönlü Varyans Analizinin yapılabilmesi için grup varyanslarının homojen olması gerekmektedir. Grup varyanslarının homojenliği Levene testi aracılığıyla test edilmiş ve test sonucunda p değeri (0,074) 0,05'ten büyük olduğu için grup varyanslarının homojen olduğu saptanmış ve Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analiz sonucunda Anova testi p değerinin 0,127 olduğu yani 0,05'ten büyük olduğu saptanmıştır. Katılımcıların aylık hane gelirleri ile dijital bağımlılıkları arasında anlamlı farklılık olmadığı ($p > 0,05$) saptanmıştır. Bu durum aylık hane geliri değişkeninin katılımcıların dijital bağımlılıkları üzerinde bir etkisi olmadığını ortaya koymaktadır.

Katılımcıların Dijital Bağımlılıkları ile Kişilerarası İletişim Arasındaki İlişki

Tablo 9. Katılımcıların Dijital Bağımlılık Boyutları ve Kişilerarası İletişim Boyutları Arasındaki İlişki

Boyutlar		Aşırı Kullanım	Dışa Yönelik Algı
Aşırı Kullanım	Pearson Correlation	1	0,226**
	Sig. (2-tailed)		0,005
	N	152	152
Dışa Yönelik Algı	Pearson Correlation	0,226**	1
	Sig. (2-tailed)	0,005	
	N	152	152
		Aşırı Kullanım	İçsel Paylaşım
Aşırı Kullanım	Pearson Correlation	1	-0,008
	Sig. (2-tailed)		0,919
	N	152	152
İçsel Paylaşım	Pearson Correlation	-0,008	1
	Sig. (2-tailed)	0,919	
	N	152	152
		Nüksetme	Dışa Yönelik Algı
Nüksetme	Pearson Correlation	1	0,209**
	Sig. (2-tailed)		0,010
	N	152	152
Dışa Yönelik Algı	Pearson Correlation	0,209**	1
	Sig. (2-tailed)	0,010	
	N	152	152
		Nüksetme	İçsel Paylaşım
Nüksetme	Pearson Correlation	1	-0,008
	Sig. (2-tailed)		0,921
	N	152	152
İçsel Paylaşım	Pearson Correlation	-0,008	1
	Sig. (2-tailed)	0,921	
	N	152	152
		Hayatın Akışını Engelleme	Dışa Yönelik Algı
Hayatın Akışını Engelleme	Pearson Correlation	1	0,012
	Sig. (2-tailed)		0,883
	N	152	152
Dışa Yönelik Algı	Pearson Correlation	0,012	1
	Sig. (2-tailed)	0,883	
	N	152	152
		Hayatın Akışını Engelleme	İçsel Paylaşım
Hayatın Akışını Engelleme	Pearson Correlation	1	-0,200
	Sig. (2-tailed)		0,013
	N	152	152

		Duygu Durum	Dışa Yönelik Algı
İçsel Paylaşım	Pearson Correlation	-0,200	1
	Sig. (2-tailed)	0,013	
	N	152	152
Duygu Durum	Pearson Correlation	1	0,227**
	Sig. (2-tailed)		0,005
	N	152	152
Dışa Yönelik Algı	Pearson Correlation	0,227**	1
	Sig. (2-tailed)	0,005	
	N	152	152
		Duygu Durum	İçsel Paylaşım
Duygu Durum	Pearson Correlation	1	-0,73
	Sig. (2-tailed)		0,372
	N	152	152
İçsel Paylaşım	Pearson Correlation	-0,73	1
	Sig. (2-tailed)	0,372	
	N	152	152
		Bırakamama	Dışa Yönelik Algı
Bırakamama	Pearson Correlation	1	0,326**
	Sig. (2-tailed)		0,000
	N	152	152
Dışa Yönelik Algı	Pearson Correlation	0,326**	1
	Sig. (2-tailed)	0,000	
	N	152	152
		Bırakamama	İçsel Paylaşım
Bırakamama	Pearson Correlation	1	0,224
	Sig. (2-tailed)		0,006
	N	152	152
İçsel Paylaşım	Pearson Correlation	0,224	1
	Sig. (2-tailed)	0,006	
	N	152	152

Katılımcıların dijital bağımlılıkları ile kişilerarası iletişimleri arasındaki ilişkiyi test etmek amacıyla yapılan korelasyon ilişki analizinde;

- Dijital bağımlılığın aşırı kullanım boyutu ile kişilerarası iletişimin dışa yönelik algı boyutu arasında pozitif yönlü çok zayıf düzeyde bir ilişki olduğu,
- Dijital bağımlılığın aşırı kullanım boyutu ile kişilerarası iletişimin içsel paylaşım boyutu arasında negatif yönlü çok zayıf düzeyde bir ilişki olduğu,
- Dijital bağımlılığın nüksetme boyutu ile kişilerarası iletişimin dışa yönelik algı boyutu arasında pozitif yönlü çok zayıf düzeyde bir ilişki olduğu,
- Dijital bağımlılığın nüksetme boyutu ile kişilerarası iletişimin içsel paylaşım boyutu arasında negatif yönlü çok zayıf düzeyde bir ilişki olduğu,

- Dijital bağımlılığın hayatın akışını engelleme boyutu ile kişilerarası iletişimin dışa yönelik algı boyutu arasında pozitif yönlü çok zayıf düzeyde bir ilişki olduğu,
- Dijital bağımlılığın hayatın akışını engelleme boyutu ile kişilerarası iletişimin içsel paylaşım boyutu arasında negatif yönlü çok zayıf düzeyde bir ilişki olduğu,
- Dijital bağımlılığın duygu durum boyutu ile kişilerarası iletişimin dışa yönelik algı boyutu arasında pozitif yönlü çok zayıf düzeyde bir ilişki olduğu,
- Dijital bağımlılığın duygu durum boyutu ile kişilerarası iletişimin içsel paylaşım boyutu arasında negatif yönlü çok zayıf düzeyde bir ilişki olduğu,
- Dijital bağımlılığın bırakamama boyutu ile kişilerarası iletişimin dışa yönelik algı boyutu arasında pozitif yönlü zayıf düzeyde bir ilişki olduğu,
- Dijital bağımlılığın bırakamama boyutu ile kişilerarası iletişimin içsel paylaşım boyutu arasında pozitif yönlü çok zayıf düzeyde bir ilişki olduğu görülmüştür.

Katılımcıların Dijital Bağımlılıklarının Kişilerarası İletişim Üzerine Etkisi

Tablo 10. Katılımcıların Dijital Bağımlılıklarının Kişilerarası İletişim Üzerine Etkisi

	Boyut	B	β	ΔR^2	F	p
Dışa Yönelik Algı	Aşırı kullanım	0,309	0,226	0,051	8,037	0,005*
	Nüksetme	0,220	0,209	0,044	6,872	0,010
	Hayatın akışını engelleme	0,015	0,012	0,000	0,022	0,883
	Duygu durum	0,239	0,227	0,052	8,177	0,005*
	Bırakamama	0,316	0,326	0,106	17,782	0,000*
İçsel Paylaşım	Aşırı kullanım	-0,014	-0,008	0,000	0,010	0,919
	Nüksetme	-0,011	-0,008	0,000	0,010	0,921
	Hayatın akışını engelleme	-0,313	-0,200	0,040	6,271	0,013
	Duygu durum	-0,098	-0,073	0,005	0,803	0,372
	Bırakamama	0,277	0,224	0,050	7,930	0,006*

* $p < 0,01$

Katılımcıların dijital bağımlılıklarının kişilerarası ilişkileri üzerindeki etkisini test etmek için yapılan regresyon analizi sonucunda dijital bağımlılığın kişilerarası iletişimin dışa yönelik algı boyutu üzerinde aşırı kullanım ($\Delta R^2=0,051$), nüksetme ($\Delta R^2=0,044$), duygu durum ($\Delta R^2=0,052$) ve bırakamama ($\Delta R^2=0,106$) boyutlarının zayıfta olsa bir etkisi olduğu görülmüş, hayatın akışını engelleme ($\Delta R^2=0,000$) boyutunun ise bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca dijital bağımlılığın kişilerarası iletişimin içsel paylaşım boyutu üzerinde hayatın akışını engelleme ($\Delta R^2=0,040$), duygu durum ($\Delta R^2=0,005$) ve bırakamama ($\Delta R^2=0,050$) boyutları için zayıfta olsa bir etkisi olduğu görülmüş, aşırı kullanım ($\Delta R^2=0,000$) ve nüksetme ($\Delta R^2=0,000$) boyutları açısından ise bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Teknolojide meydana gelen hızlı değişimler ve günümüzde yaşanmakta olan dijital endüstriyel devrim olarak da adlandırılan 4. Endüstri Devriminin bünyesinde barındırdığı birçok teknolojinin günlük hayat pratikleri içerisinde yer almaya başlaması insanların dijital cihaz ve ortamlarla daha fazla etkileşim halinde olmasını beraberinde getirmiştir. Dijital gelişmelerin insan hayatını kolaylaştıran ve avantaj sağlayan birçok yönü ve özelliği olmasına karşın kullanım zamanı ve kontrolden kaynaklanan olumsuz yansımaları olabilmektedir. Bireylerde madde bağımlılığına benzer semptomlar gösteren ve davranışsal bir bağımlılık olan dijital bağımlılığın ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bireyler çoğu zaman bağımlı olduklarının bile farkında olmadan kendilerini dijital bağımlılığın beraberinde getirmiş olduğu fiziksel ve psikolojik sorunlarla baş etmeye çalışırken bulmaktadırlar.

Atatürk üniversitesi öğrencilerinin dijital bağımlılık düzeylerinin, demografik özelliklerine göre değişiminin ve dijital bağımlılıklarının kişilerarası iletişimlerine üzerine etkisinin incelenmesi amaçlanan bu çalışmada katılımcıların dijital bağımlılıkları incelendiğinde genel olarak orta düzeyde bağımlılıkları olduğu ve bırakamama boyutunda bağımlılıklarının yüksek olduğu görülmüştür. Arslan'da (2020), üniversite öğrencileri üzerinde gerçekleştirdiği çalışmada katılımcıların genel olarak dijital bağımlılıklarının orta düzeyde olduğunu saptamıştır. Ayrıca bırakamama boyutunda dijital bağımlılıklarının yüksek olduğunu tespit etmiştir.

Katılımcıların dijital araçları bozulduğunda huzursuzluk yaşadıkları, kısa süreliğine bile evden ayrılırsalar telefon ya da tablet gibi dijital araçlarını yanlarında taşıdıkları ve sahip oldukları dijital araçları uyurken yanlarında bulundurdukları tespit edilmiştir. Bu durum da katılımcıların dijital cihazlardan uzak kalmakta zorlandığını göstermektedir. Eryılmaz ve Çukurluöz'ün (2018) lise öğrencileri üzerine yaptıkları çalışmada ise katılımcıların mobil cihazlarının yanında olmaması durumunda huzursuzluk hissettikleri, uyku düzenlerinin bozulmasına neden olduğunu ve günün büyük bir kısmını dijital ortamlarda geçirdiklerini ifade ettikleri görülmüştür.

Bu çalışmada katılımcıların dijital bağımlılıklarında cinsiyete, medeni duruma, yaşa, aylık hane gelirine, eğitim düzeyleri ve çalışma durumuna göre anlamlı bir farklılık olmadığı saptanmıştır. Arslan'da (2020) gerçekleştirmiş olduğu çalışmada ölçeğin toplam puanında cinsiyete göre anlamlı bir farklılaşma olmadığını ancak engelleme, duygu durumu ve bırakamama boyutlarında farklılaşma olduğunu saptamıştır. Ayrıca ekonomik durumun ölçek ve alt boyutları açısından bir farklılık göstermediğini tespit etmiştir. Arslan ve Bardakçı'nın (2020) üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmada cinsiyet değişkenine göre katılımcıların dijital bağımlılıklarında değişim olduğunu, erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre bağımlılıklarının daha yüksek olduğunu saptamıştır. Gençler (2011) benzer bir sonuca ortaöğretim öğrencileri üzerinde yaptığı çalışma ile ulaşmıştır. Gençler (2011) yaptığı çalışmada erkek öğrencilerin internet bağımlılıklarının kız öğrencilerden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Eryılmaz ve Çukurluöz'ün (2018) lise öğrencileri üzerine yaptıkları çalışmada ise bu çalışma ile benzer olarak cinsiyet değişkeninin katılımcıların dijital bağımlılığı üzerinde bir farklılık ortaya koymadığını saptamıştır. Aydın ve Horzum'da (2015) bu çalışma ile benzer sonuçlara ulaşmıştır. Ancak literatürde kadın öğrencilerin erkek öğrencilere göre dijital bağımlılıklarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşan çalışmalar da bulunmaktadır (Arslan vd., 2015).

Dijital bağımlılığın boyutları ile kişilerarası iletişimin boyutları arasında genelde çok zayıf düzeyde bir ilişki olduğu görülmüştür. Arslan ve Bardakçı'nın (2020) üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmada dijital bağımlılık ölçeğinin aşırı kullanım, nüksetme ve bırakamama faktörlerinin öğrencilerin zihinsel ve davranışsal iletişim becerileri üzerinde anlamlı bir etkisinin olduğunu saptamıştır. Bu çalışmada da dijital bağımlılığın boyutlarının kişilerarası iletişim üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu belirlenmiştir.

Bu çalışmada bireylerin dijital bağımlılık düzeyleri ve bağımlılıklarının kişilerarası iletişim üzerine etkisi incelenmiştir. Dijital bağımlılığın daha geniş bir örneklem üzerinde araştırılması ve bağımlılık düzeylerinin bireylerin kişilerarası iletişimlerinin yanı sıra yaşam kalitesi ve aile iletişimi gibi farklı boyutlar üzerinde etkisi incelenebilir. Ayrıca sadece öğrenciler üzerinde değil öğretmen, akademisyen ya da diğer meslek mensuplarının dijital bağımlılık düzeyleri ile iş yaşamlarına etkileri de incelenebilir.

KAYNAKLAR

- Adler, R. B., Winder, C., Rosenfeld, L. B. ve Proctor II, R. F. (2020). *Interplay: The Process of Interpersonal Communication*. Canada: Oxford University Press.
- Alter, A. (2018) *Irresistible*. New York: Penguin Press.
- Arslan, A. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Dijital Bağımlılık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *International e-Journal of Educational Studies (IEJES)*, 4(7), 27-41.
- Arslan, A., Kırık, A. M., Karaman, M. ve Çetinkaya, A. (2015). Lise Ve Üniversite Öğrencilerinde Dijital Bağımlılık. *Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 8, 34-58.
- Aydın, C. H. (2018). Çevrimiçi iletişim. Barış Kılınc ve Ufuk Eriş (Ed.). İletişim bilgisi. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Aydın, F. ve Horzum, M. B. (2015). Öğretmenlerin Bilgisayar Oyun Bağımlılık Düzeylerini Yordayan Değişkenlerin İncelenmesi. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying*, 2(1), 52-66.
- Aziz, A. (2008). *İletişime Giriş*. İstanbul: Aksu Yayınları.
- Bardakçı, S. ve Arslan, A. (2021). Üniversite Öğrencilerinin Dijital Bağımlılıklarının Sosyal Kaygı Düzeyleri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi . *Milli Eğitim Dergisi* , 50 (230) , 899-922.
- Beißwenger, M. (2015). *Sprache und Medien: Digitale Kommunikation*. In: Studikurs Sprach- und Textverständnis. E-Learning-Angebot der öffentlich-rechtlichen Universitäten und Fachhochschulen und des Ministeriums für Innovation, Wissenschaft und Forschung (MIWF) des Landes Nordrhein-Westfalen.
- Berscheid, E. (1994). Interpersonal Relationships. *Annual Review of Psychology*, 45(1), 79-129.
- Çamdereli, M. (2008). *İletişime Giriş*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Campbell, J. M. ve Aktaş Akdemir, Ö. (2016). The Development Of Interpersonal Communication Scale: The Study Of Validity And Reliability. *Turkish Studies*, 11(19), 859-872.
- Durmuş, B., Yurtkoru, E. S. & Çinko, M. (2011). *Sosyal Bilimlerde SPSS'le Veri Analizi*. İstanbul: Beta Yayın Dağıtım.
- Eryılmaz, S. ve Çukurluöz, Ö. (2018). Lise Öğrencilerinin Dijital Bağımlılıklarının İncelenmesi: Ankara İli, Çankaya İlçesi Örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(67), 889-912.
- Gençer, S. L. (2011). *Ortaöğretim Öğrencilerinin İnternet Bağımlılık Durumlarının İnternet Kullanım Profilleri Ve Demografik Özelliklere Göre Farklılıklarının İncelenmesi*. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Isparta.
- Hammick, J. K., ve Lee, M. J. (2014). Do Shy People Feel Less Communication Apprehension Online? The effects of virtual reality on the relationship between personality characteristics and communication outcomes. *Computers in Human Behavior*, 33, 302-310.

- Kesici, A. ve Tunç, N. F. (2018). The Development Of The Digital Addiction Scale For The University Students: Reliability And Validity Study. *Universal Journal of Educational Research* 6(1): 91-98.
- Kır, İ., ve Sulak, Ş. (2014). Determining Internet Addiction Level Of Faculty Of Education Students. *Electronic Journal of Social Sciences*, 13(51), 150-167.
- Krotz, F. (2017). "Mediatisierung: Ein Forschungskonzept". Friedrich Krotz, Cathrin Despotović und Merle-Marie Kruse (Hrsg.) Mediatisierung als Metaprozess Medien-Kultur-Kommunikation. Wiesbaden: Springer.
- Kurupınar, A., ve Erdamar, G. (2014). Ortaöğretim Öğrencilerinde Görülen Madde Bağımlılığı Alışkanlığı Ve Yaygınlığı: Bartın İli Örneği. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 65-84.
- Mutlu, E. (1994). *İletişim Sözlüğü*. Ankara: Ark Yayınevi.
- Ögel, K. (2001). *İnsan, Yaşam Ve Bağımlılık: Tartışmalar Ve Gereçekler*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Pinker, S. (2015). *The Village Effect: How Face-To-Face Contact Can Make Us Happier And Healthier*. New York: Spiegel & Grau.
- Şahin, C. ve Tuğrul, V. M. (2012). İlköğretim Öğrencilerinin Bilgisayar Oyunu Bağımlılık Düzeylerinin İncelenmesi. *Journal of World of Turks*, 4(3)115-130.
- Sayers, F., Bingaman, C. E., Graham, R. & Wheeler, M. (1993). *Yöneticilikte İletişim* (Çev. Doğan Şahiner). İstanbul: Rota Yayınları.
- Schlobinski. P. (2012). *Sprache und Kommunikation im Digitalen Zeitalter*. Mannheim: Dudenverlag.
- Seaward, B. L. (2020). Digital Screen Time: The new social addiction. *Alternative and Complementary Therapies*, 26(2), 64-66.
- Sevindik, F. (2011). Fırat Üniversitesi Öğrencilerinde Problemlerli İnternet Kullanımı Ve Sağlıklı Yaşam Biçimi Davranışlarının Belirlenmesi. Yayınlanmış Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Tokunaga, R. S. (2014). A Unique Problem Or The Manifestation Of A Preexisting Disorder? The Mediating Role Of Problematic İnternet Use In The Relationships Between Psychosocial Problems And Functional Impairment. *Communication Research*, 41(4), 531-560.
- Turkle, S. (2011). *Alone together, in why we expect more from technology and less from each other*. New York: Basic Books.
- Yang, S. C., ve Tung, C. J. (2007). Comparison Of İnternet Addicts And Non-Addicts In Taiwanese High School. *Computers in Human Behavior*, 73, 79-96.
- Young, K. S. (1996). İnternet Addiction: The Emergence Of A New Clinical Disorder. *Cyberpsychology and Behavior*, 1, 1-12.

MENKUL KIYMET BORSALARI, DÖVİZ KURU, FAİZ ORANI VE ALTIN FİYATLARININ BANKACILIK SEKTÖRÜ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Seda Canoruç
Yüksek Lisans Öğrencisi, Bursa
Teknik Üniversitesi, Lisansüstü
Eğitim Enstitüsü,
e-mail: seda472@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-4634-7750

Tahsin Tayır
Yüksek Lisans Öğrencisi, Bursa
Teknik Üniversitesi, Lisansüstü
Eğitim Enstitüsü,
e-mail: tahsintayir@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-0569-7750

DOI : 10.47358/sentez.2022.34
Makale Türü : Araştırma
Gönderim Tarihi: 03/08/2022
Düzeltilme Tarihi: 16/09/2022
Kabul Tarihi: 26/09/2022

Bu makaleye atıfta bulunmak için:
Canoruç, S. ve Tayır, T. (2022).
Menkul Kıymet Borsaları, Döviz
Kuru, Faiz Oranı Ve Altın
Fiyatlarının Bankacılık Sektörü
Üzerindeki Etkisi. ETÜ Sentez
İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi.
Sayı: 9, 21-35.



Öz: Finansal piyasaların önemli faktörlerinden birisi olan bankacılık sektörü, finansal piyasaların ve makroekonominin önemli değişkenlerinden menkul kıymet borsaları, döviz kuru, faiz oranı ve altın gibi yatırım araçlarından etkilenmektedir. Bu çalışmanın amacı menkul kıymet borsası, döviz kuru, faiz oranı ve altın fiyatlarının bankacılık sektörünün gelişimi üzerindeki etkisini tespit etmektir. Bu amaçla, 02.05.2013-29.07.2022 dönemi günlük zaman serisi verileri ile VAR modeli oluşturulmuş ve analiz edilmiştir. Değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisini belirlemek amacıyla yapılan Granger Nedensellik Testi sonuçlarına göre Altın, Borsa ve Dolar değişkenlerinden Banka değişkenine, Banka değişkeninden ise Altın, Dolar ve Faiz değişkenlerine doğru nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir. Varyans ayrıştırma sonuçları incelendiğinde ise Banka değişkeninin kendi şoklarından ilk gün %100, onuncu gün sonunda ise %98 oranında etkilendiği, diğer tüm değişkenin şoklarından ilk gün etkilenmezken, onuncu günde dolar değişkeninden %0,53, borsadan %0,60, faiz değişkeninden %0,329 ve altın değişkeninden % 0,483 oranında etkilendiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bankacılık, BIST, Dolar, Altın, Faiz, VAR model, Granger Nedensellik


THE IMPACT OF STOCK MARKET, EXCHANGE RATE, INTEREST RATE AND GOLD PRICES ON THE DEVELOPMENT OF THE BANKING SECTOR

Seda Canoruç
Graduate Student., Bursa Technical
University, Graduate School,
e-mail: seda472@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-4634-7750

Tahsin Tayır
Graduate Student., Bursa Technical
University, Graduate School,
e-mail: tahsintayir@hotmail.com
ORCID: 0000-0002-0569-7750

DOI : 10.47358/sentez.2022.34
Article Type : Research
Application Date: 08.03.2022
Revision Date: 09.16.2022
Admission Date:09.26.2022

To cite this article:
Canoruc, S. and Tayır, T. (2022).
The Impact of Stock Market,
Exchange Rate, Interest Rate and
Gold Prices on The Development of
The Banking Sector. ETU Synthesis
Journal of Economic and
Administrative Sciences. Issue: 9,
21-35.

This article was checked by


Abstract: The banking sector, which is one of the important factors of financial markets, is affected by investment instruments such as stock exchanges, exchange rates, interest rates and gold, which are important variables of financial markets and macroeconomics. The aim of this study is to determine the impact of stock market, exchange rate, interest rate and gold prices on the development of the banking sector. For this purpose, a VAR model was constructed and analyzed with daily time series data for the period 05/02/2013-07/29/2022. According to the results of the Granger causality test conducted to determine the causality relationship between the variables, it is determined that there is a causality relationship from Gold, Stock Exchange and Dollar variables to the Bank variable and from the Bank variable to Gold, Dollar and Interest rate variables. When the variance decomposition results are analyzed, it is determined that the Bank variable is affected by 100% of its own shocks on the first day and 98% at the end of the tenth day, while it is not affected by the shocks of all other variables on the first day.

Keywords: Banking, BIST, Dollar, Gold, Interest Rate, VAR model, Granger Causality

GİRİŞ

Finansal piyasalar fon arz edenler ile fon talep edenlerin bir araya geldikleri piyasalardır. Fon arz edenler, fon talep edenler, hukuki düzenlemeler ve aracı kurumlar finansal piyasaları oluşturan fonksiyonlardır. Aracı kurumlar fon arz eden ve talep edenler arasındaki etkileşimi sağlayan, işlemlerin güvenilir, şeffaf ve hızlı bir şekilde gerçekleşmesine yardımcı olan kuruluşlardır. Finansal sistem içerisinde önemli bir yere sahip olan bankalar, mevduat toplama, kredi kullandırma gibi temel faaliyet alanları dışında fon transferi, fatura ödeme, çek/senet tahsilatı gibi bireylerin ve kuruluşların yaşantılarını kolaylaştıran birçok faaliyeti yerine getirmektedirler.

Küreselleşme ve teknolojiye yaşanan hızlı gelişmeler finansal piyasalarda ulusal sınırların ortadan kalkmasını hem fon arz edenlerin hem de fon talep edenlerin farklı finansal piyasalarda işlem yapabilmelerine olanak sağlamıştır. Bu gelişmelere bağlı olarak bankacılık sektörü de, yatırımcılar için vadeli mevduat hesapları, fonlar gibi enstrümanlarla yatırımcılara, birçok kredi alternatifi ile fon talep edenlere hizmetleri sağlamaktadır. Bunun yanında, finansal piyasalardaki aracılık fonksiyonlarını geliştirerek menkul kıymet, vadeli işlem, kıymetli madenler, borçlanma piyasalarında da hizmetlerini artırmışlardır.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde bankacılık sektörü yatırımcılar ve fon ihtiyacı olanlar için temel hizmet birimleridirler. Bu nedenle gerek tasarrufunu değerlendirmek ve getiri sağlamak isteyen yatırımcılar gerekse uygun maliyetli fona ihtiyaç duyan birey ve kurumlar bu beklentilerini bankacılık sektöründen sağlayabilmektedirler. Bankacılık sektörü, beklenen getirilere uygun faiz oranlarıyla sunabilmek veya ihtiyaç duyulan fonlara uygun maliyetlerle ortaya koyabilmek için tasarrufları çekebilmeli hatta birey ve kurumları tasarrufa yönlendirecek getiri oranlarını sunabilmelidir. Tasarruflarını yatırıma dönüştürmeyi planlayan yatırımcılar, yatırımlarını menkul kıymet piyasalarında veya banka mevduatlarında değerlendirebileceği gibi klasik yatırım araçları olarak isimlendirilen altın, döviz gibi enstrümanları da tercih edebilmektedirler. Dolayısıyla fon arzı yapacak olan kişilerin bir yatırım aracına yatırım yapma kararı diğer yatırım araçlarına mevcut yatırım tutarının gitmemesine yol açacak dolayısıyla bir yatırım aracındaki işlem hacmi artışı veya azalışı diğer yatırım araçları üzerinde etkili olacaktır. Bu açıdan incelendiğinde çalışmaya konu olan değişkenlerden döviz kurunda, altın fiyatlarında ve menkul kıymet piyasalarının işlem hacmindeki artış bankacılık sektörünün mevduatlarına para girişini olumsuz etkileyecektir. Faiz oranlarındaki artışlar ise borçlanma araçlarına yatırımı artırdığında banka mevduatlarının artmasına olumsuz etkileyeceği gibi riske girmek istemeyen yatırımcılar için mevduatların artmasına sebep olacak bir etki oluşturacaktır (Özün ve Çifter; 2006, Jawaid ve Haq; 2012, Kendirli ve Çankaya; 2016, Tuna; 2019, Şahin; 2020, Ghazanfari vd.; 2006). Dolayısıyla yatırım alternatiflerindeki olumlu veya olumsuz gelişmeler mevduat miktarlarını ve bankacılık sektörünü de etkilemiştir.

Bu çalışmada, menkul kıymet piyasaları, altın fiyatları, döviz kuru ve faiz oranlarının bankacılık sektörü üzerindeki etkisi incelenecektir. Çalışmanın takip eden bölümlerinde konuya ilişkin akademik yazım taraması, veri, yöntem ve bulgular aktarılarak sonuç bölümünde genel bir değerlendirme yapılmıştır.

LİTERATÜR TARAMASI

Öncü çalışma olarak Flannery ve James (1984) çalışmalarında faiz oranındaki değişikliğin finansal kurumların hisse senedinden elde ettikleri gelire etkisini araştırmayı amaçlamışlardır. Bu çalışmada 01.01.1976-01.11.1981 yılları arasında haftalık verileri kullanarak artık terimlerin korelasyon halinde bulunup bulunmadığını incelemek için Durbin Watson testi uygulamışlardır. Modeli AR (3) modeli şeklinde modelleyerek Panel Veri Analizi çalışması yapmışlardır. Çalışmada hisse senedi getirilerinin faiz oranı duyarlılığı, aktif olarak işlem gören ticari bankalar ve esas olarak Amerikada kullanılan S&Ls'ler (Hisse Senedi Tasarruf ve Kredi Birlikleri) için incelemiştir. Aktif olarak işlem gören ticari bankaların ve hisse senedi tasarruf ve kredi birliklerinin adi hisse senedi getirileri, faiz oranı değişiklikleriyle bağlantılı olduğuna ulaşılmıştır.

Ege (2002) çalışmasında 1 Ocak 1999 tarihi itibariyle kaydi para olarak kullanılmaya başlanmış olan Euro'nun, Türk Bankacılık sektörü üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Euro'nun tarihsel gelişimi ve Euro'nun Türkiye Bankacılık sektörüne etkileri sayısal veriler ışığında açıklamıştır. Euro uygulamasından en fazla etkilenen üçüncü taraf ülkesinin Türkiye olduğu sonucunu bulmuştur.

Cajueiro ve Tabak (2005) bu çalışmalarında gelişmiş ve gelişmekte olan 41 ülkenin bankacılık endeksleri için getirilerde ve oynaklıkta uzun vadeli bağımlılığı araştırmışlardır. Bu 41 ülkeyi Avustralya, Avusturya, Belçika, Kanada, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, Hong Kong, İrlanda, İtalya, Japonya, Hollanda, Norveç, Singapur, İspanya, İsveç, İsviçre, Birleşik Krallık, Amerika, Arjantin, Brezilya, Şili, Meksika, Peru, Hindistan, Endonezya, Kore, Malezya, Filipinler, Tayvan, Tayland, Sri Lanka, Çek Cumhuriyeti, Yunanistan, Macaristan, Polonya, Portekiz, Türkiye, İsrail ve Pakistan olarak belirlemişlerdir. Rescaled Hurst analizini kullanmışlardır. Gelişmekte olan ekonomilerin hisse senedi getirilerinde, gelişmiş ekonomilere göre daha güçlü uzun vadeli bağımlılık derecesi olduğunu tespit etmişlerdir.

Özün ve Çifter (2006) Türk Bankacılık sektörü üzerine yaptıkları bu çalışmalarında faiz oranındaki değişimin İMKB Bankacılık Endeksinin getirisi üzerinde olan etkisini araştırmışlardır. Ocak 2002- Ağustos 2006 tarihleri arasındaki günlük verileri kullanmışlardır. Dalgacıklar analizi ve Granger Nedensellik Testinden faydalanmışlardır. Analizler sonucunda faizin bankacılık endeksi üzerinde 16 güne kadar etkili olduğuna, 16. günden sonra 63. güne kadar uzun vadede etkisinin olmadığına, 64. günden sonra tekrar etkinlik kazandığına ulaşılmıştır.

Ghazanfari, Rogers ve Sarmas (2006) çalışmalarında ABD Merkez Bankası'nın faiz oranı değişikliğin banka hisseleri üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Örneklem olarak 272 adet banka belirlemişlerdir. Çoklu regresyon analizinden yardım almışlardır. Çalışma sonucunda ABD Merkez Bankasının faiz politikası değişikliklerinden bütün bankaların etkilenmediğine ulaşılmıştır.

Jawaid ve Haq (2012) çalışmalarında faiz oranı ve döviz kurundaki oynaklığın bankacılık sektörüne ait hisse senetlerinin fiyatına etki eden yönlerini Pakistan üzerinde araştırmışlardır.

Nedensellik ve Duyarlılık Analizlerinden faydalanmışlardır. Faiz oranının ve döviz kurunun bankacılık sektörü hisse senetleri üzerinde etkisi olduğunu belirlemişlerdir.

Özkul ve Akgüneş (2015) bu çalışmalarında Ocak 2010- Temmuz 2014 tarihleri arasındaki verileri kullanarak BIST 10 Banka getiri endeksini etkileyen faktörleri araştırmışlardır. BIST 10 Banka getiri endeksini etkileyen faktörleri TÜFE, faiz oranları, para arzı, döviz kuru, sanayi üretim endeksi, altın, BIST 100 Getiri Endeksi, işsizlik ve ihracat-ithalat olmak üzere dokuz başlıkta ele almışlardır. Korelasyon Analizi ve Çoklu Doğrusal Regresyon Modeli analizlerini kullanmışlardır. BIST 10 Banka getiri endeksine etkisinin araştırıldığı dokuz faktörden dördünde anlamlı sonuca ulaşmışlardır. En fazla etkileyen faktör BIST olduğunu saptamışlardır.

Kendirli ve Çankaya (2016) çalışmasında 2009-2015 dönem aralığı döviz kuru, Borsa İstanbul Bankacılık Endeksi (XBANK) ve TÜFE verileri kullanılmıştır. Döviz kurunun ve TÜFE'nin XBANK üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Çalışmada Johansen Eşbütünleşme Testi ve Granger Nedensellik Testi uygulamışlardır. Sonuç olarak döviz kurunun ve TÜFE'nin %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı bir etkisinin olmadığına ama %10 anlamlılık düzeyinde XBANK'dan döviz kuruna tek yönlü ilişki olduğunu tespit etmişlerdir.

Tuna (2019) çalışmasında Ocak 2010- Aralık 2015 dönemleri arası BIST Bankacılık endeksi ile faiz oranı, altın fiyatları ve döviz kuru arasındaki ilişkisini araştırılmıştır. Durağanlığı belirlemek için Genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) ve Phillips Perron (PP) birim kök testlerini uygulamıştır. Ardından çalışma Sınır Testi ve Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif Model (ARDL) ile analiz etmiştir. Çalışmada sonuç olarak uzun dönemde Bankacılık Endeksi ile altın fiyatları arasında anlamlı ve negatif, faiz oranları ile anlamlı ve negatif, döviz kuru ile anlamlı ve pozitif ilişkiye ulaşılmıştır.

Türkdönmez ve Babuşcu (2019) çalışmalarında bankaların toplam varlık karlılığı (ROA) ile özkaynak karlılığı (ROE) üzerinde Türk bankaların karlılıklarını etkileyen içsel ve dışsal faktörlerin etkilerini incelemişlerdir. Bu amaç için Türkiye'de hizmet veren 11 bankanın 2010-2017 dönemi çeyreklik verileriyle Panel Veri Analizi kullanmışlardır. ROA ve ROE üzerinde dışsal faktörlerden Enflasyon, ortalama mevduat faizi ve GSYH içsel faktörlerden ise sektör payı ve aktif kalitesi değişkenlerinin pozitif ve anlamlı bir etkisinin olduğu, içsel faktörlerden özkaynak/toplam varlıklar değişkeninin ise sadece ROE'yi pozitif ve anlamlı etkilediği sonucuna ulaşmışlardır.

Şahin (2020) bu çalışmasında seçilen makroekonomik faktörlerin BIST Bankacılık ile aralarındaki ilişki Ocak 2015- Aralık 2019 dönemler arası için araştırmıştır. Analiz olarak Doğrusal Olmayan Gecikmesi Dağıtılmış Oto Regresif Model (NARDL) kullanmıştır. Çalışma sonucunda Euro, Altın, Dolar, VIX, CDS ile BIST Bankacılık endeksi arasında uzun ve kısa dönemli asimetrik ilişkiyi tespit etmiştir.

İlgin ve Sarı (2020) çalışmalarında BIST'de işlem gören hacmi en yüksek beş hisse senedi endeksi ile faiz oranı, döviz kuru ve enflasyon oranı arasındaki uzun ve kısa vadeli ilişkiyi araştırmışlardır. Çalışmaya konu olan Borsa İstanbul endeksleri; BIST Tüm (XUTUM), BIST Sınai (XUSIN), BIST Mali (XUMAL), BIST Banka (XUBANK) ve BIST Hizmet (XUHİZ) olarak belirtilmişlerdir. Kasım 2009- Aralık 2019 verilerinde faydalanılmışlardır. Çalışmada ARDL sınır

testi analiz yöntemi kullanmışlardır. Çalışmada kullanılan endekslerden sadece BIST Banka (XUBANK)'nın faiz oranı, döviz kuru ve enflasyon ile arasında eşbütünleşme ilişkisinin olmadığına ulaşılmıştır. Faiz oranındaki artışın uzun dönemde tüm endekslere düşüşe sebebiyet verdiğini saptamışlardır.

Türk bankacılık sektörünün karlılığı 2006-2018 yılları arasında incelemiştir. Çok Değişkenli Uyumlu Regresyon Uzanımları (MARS) yöntemini kullanarak inceleyen Kartal (2021), 11 açıklayıcı değişken kullanmıştır ve 2006-2018 dönemleri arasındaki üç aylık verileri kullanılmıştır. Net karın, kredilerin, sermayenin, sorunlu krediler/toplam krediler oranının, toplam aktiflerin ve USD/TL döviz kurunun Türkiye'de bankacılık sektörünün karlılığını etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Türk Bankacılık sektörünün aktif karlılığının son yıllarda düşüş eğiliminde olduğu ama 2018'de 54,1 milyar TL olduğunu belirtmiştir. 2006 yılındaki rakamlar da net kar ve aktif karlılık verileri düşüş eğilimi söylemini desteklemiştir. Yapılan analizler doğrultusunda dolar kurunun Türkiye Bankacılık Sektörü'nün karlılığını etkilediğine ulaşmıştır.

Dalkılıç, Gülcemal ve Tansoy (2021) çalışmalarında belirlenmiş oldukları makro ekonomik faktörlerin BIST Bankacılık endeksi üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Makroekonomik faktörler Brent petrol fiyatı, döviz kuru, tüketici fiyat endeksi, ons altın, sanayi üretim endeksi olarak ele alınmışlardır. Ocak 2003- Aralık 2020 arası dönem verilerini kullanmışlardır. Regresyon ve Korelasyon Analizlerinden faydalanmışlardır. Çalışma sonucunda belirlemiş oldukları makro ekonomik faktörler ile BIST Bankacılık Endeksi arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptamışlardır. Bu ilişki döviz kuru ve ons altın ile negatif yönlü iken Brent petrol ile pozitif yönlü oldu belirlemişlerdir.

VERİ, YÖNTEM VE BULGULAR

Ülkemiz finansal piyasalarında önemli bir yere sahip olan bankacılık sektörü üzerinde fon arz ve talep edenlerin kararları üzerinde etkili olan menkul kıymet borsası, döviz kuru, faiz oranı ve altın fiyatları değişkenlerinin etkisini belirlemek amacıyla, bu çalışmada, bankacılık sektörünü temsilen Borsa İstanbul Bankalar endeksi (XBANK), menkul kıymet piyasalarını temsilen Borsa İstanbul BIST100 endeksi, döviz kuru olarak Dolar/Türk Lirası, Altın fiyatı olarak gram altın Türk Lirası fiyatı ve faiz oranı olarak Türk Lirası gecelik referans faiz oranı kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan veriler 02.05.2013-29.07.2022 yılları arasındaki günlük kapanış verileri ele alınmıştır. 2008 küresel finansal kriz özellikle finansal piyasalarda ciddi bozulmalara sebep olmuştur. Bu nedenle piyasaların bu kriz etkisinden uzaklaşmış olması ve bulguların daha sağlıklı elde edilebilmesi için çalışma dönemi 2013 yılı olarak seçilmiştir. Çalışmada kullanılan veriler, dünya çapında 250 borsa için anlık verileri sağlayan, anlık grafikler sunan, son dakika haberlerini yayınlayan ve analizler sunan bir finans piyasaları platformu olan investing.com web adresinden temin edilmiştir. Yaptığımız bu çalışma sonucunu literatürle karşılaştırıldığımızda Özün ve Çifter (2006) , Tuna (2019) , Şahin (2020) ,Dalkılıç , Güncemal ve Tansoy (2021) çalışmalarını ile örtüşmektedir.

Bankacılık ile Borsa, Dolar, Faiz ve Altın arasındaki ilişkiyi tespit etmek amacıyla, değişkenler arasındaki otokorelasyon sorunu olup olmadığını belirlemek için Breusch-Godfrey

LM testi kullanılacaktır. Değişkenlerimizde durağanlık veya trend durağanlık olup olmadığını incelemek için Arındırılmış Dickey-Fuller birim kök testi ile inceleme yapılacaktır. Nedenselliğin varlığını belirlemek için Granger Nedensellik testi kullanılacaktır. Değişkenler arasındaki ilişkinin yönünü ve derecesini belirlemek amacıyla oluşturulan VAR modelleri ile regresyon analizi yapılacaktır. Son olarak değişkenler arasındaki şokları belirlemek amacıyla Vector Autoregresif Analizi yapılacak ve Etki-Tepki grafikleri oluşturulacaktır.

Tablo 1. Değişkenlere Ait ADF Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	Seviye Değerleri		1. Fark Değerleri	
	Sabitli	Sabitli ve Trendli	Sabitli	Sabitli ve Trendli
Bank	-2.552 (0)	-2.732(0)	-49.600(0)	-49.636(0)
Faiz	-1.825(4)	- 32,502(4)	-30.931(3)	-30.950(3)
Dolar	4.225(23)	2.456(23)	-10.385(22)	-10.967(22)
Altın	4.225(18)	1.337(18)	-11.589(17)	-12.117(17)
Borsa	1.999(2)	-0.0337(2)	-30.578(1)	-30.723(2)
Kritik Değerler				
a = % 1	-3.431	-3.962	-3.431	-3.962
b = % 5	-2.862	-3.411	-2.862	-3.411
c = % 10	-2.567	-3.127	-2.567	-3.127

ADF Birim Kök Testi sonuçları incelendiğinde Banka, Faiz, Dolar, Altın ve Borsa değişkenlerinin beşinin de istatistiksel olarak % 1 kritik değerinde hem sabitli hem de sabitli-trendli düzeyde durağan oldukları tespit edilmiştir.

Değişkenlerin seviye değerlerinde durağan olmaları, bu değişkenler arasında eşbütünleşik bir yapının var olduğu şeklinde ifade edilebilir. Değişkenlerin eşbütünleşik olmaları, değişkenler arasında bir nedensellik ilişkisinin de var olabileceği ihtimalini ortaya koymaktadır (Gujarati:1999). Bu nedenle değişkenler arasında bir nedensellik ilişkisinin olup olmadığını ve yönünü belirlemek amacıyla Granger Nedensellik Testi uygulanacaktır.

Granger Nedensellik Testi X ve Y simgeleriyle ifade edilebilen iki farklı değişken arasındaki ilişkinin varlığını ve yönünü incelemektedir. Şayet şu an elimizde olan Y değeri, X değişkeninin şu anki değerinden çok, geçmiş değerleri ile daha iyi tahmin edilip daha iyi bir sonuç ortaya çıkarıyorsa, X değişkeninden Y değişkenine doğru Granger nedensellik olduğundan söz edilebilir (Charemza ve Deadman 1993:190). X ve Y değişkenleri arasındaki nedensellik ve nedenselliğin yönünü (2) ve (3) numaralı denklemler yardımıyla test edilebilir.

$$Y_t = \alpha_0 + \sum_{i=1}^{k1} \alpha_i Y_{t-i} + \sum_{i=1}^{k2} \beta_i X_{t-i} + \varepsilon_t \quad (2)$$

$$X_t = \chi_0 + \sum_{i=1}^{k3} \chi_i X_{t-i} + \sum_{i=1}^{k4} \delta_i Y_{t-i} + v_t \quad (3)$$

Banka, Faiz, Dolar, Altın ve Borsa değişkenleri ile oluşturulan VAR modelleri için uygun gecikme uzunlukları Akaike Bilgi Kriteri (AIC), Schwarz (SC) ve Hannan Quinn (HQ) bilgi kriterleri ile belirlenmiş ve sonuçlar Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Bilgi Kriterleri Değerleri

Gecikme Sayısı	AIC	SC	HQ
0	22.67806	22.69057	22.68262
1	22.40669	22.48175	22.43406
2	22.24370	22.38133*	22.29389
3	22.19882	22.39900	22.27182
4	22.16403	22.42677	22.25984
5	22.12954	22.45483	22.24815*
6	22.11903	22.50688	22.26046
7	22.12399	22.57439	22.28823
8	22.11539	22.62835	22.30244
9	22.10091	22.67642	22.31077
10	22.08438*	22.72245	22.31705
11	22.09482	22.79545	22.35030
12	22.08694	22.85012	22.36523

Uygun gecikme uzunlukları incelendiğinde, AIC bilgi kriterinin en düşük olduğu gecikme uzunluğu 10 olarak, SC bilgi kriteri için en düşük gecikme uzunluğu 2 ve HQ bilgi kriterlerinin en düşük gecikme uzunluğu 5 olarak belirlenmiştir. Analize, AIC bilgi kriterinin en düşük gecikme uzunluğu olan 10 değeri ile analiz gerçekleştirilmiştir.

İlgili VAR (1,10) modelinin otokorelasyon sorunu olup olmadığını incelemek için LM testi yapılmıştır. Test sonuçları Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. LM Testi Sonuçları

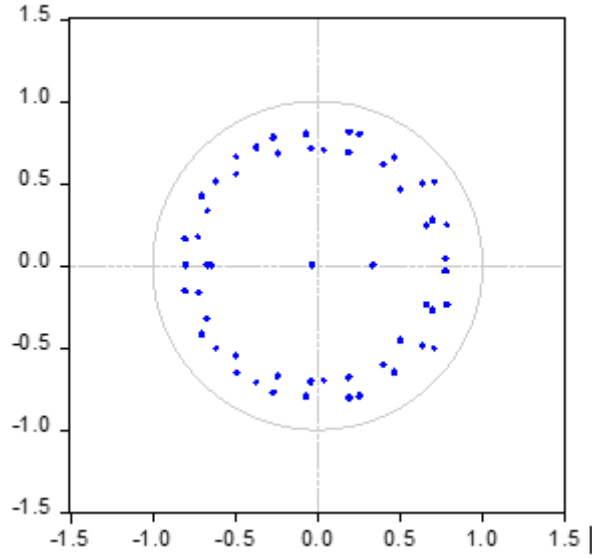
LM Testi		
Gecikme Uzunluğu	LM İstatistik Değeri	Anlamlılık
1	5.905582	0.0000
2	6.809436	0.0000
3	5.410196	0.0000
4	4.576218	0.0000
5	6.680875	0.0000
6	2.049642	0.0015
7	1.904727	0.0042
8	3.492761	0.0000
9	3.558120	0.0000
10	3.311585	0.0000
11	1.141376	0.2843
12	2.139447	0.0008

LM Testi sonuçları Tablo 3'te verilmiştir. Tablo 3'teki sonuçlar incelendiğinde VAR (1,10) modelinin istatistiksel olarak %10 önem düzeyinde anlamsız olduğu saptanmıştır. Bu modelde otokorelasyon problemi olmadığından varsayımlar ve analizler bu modelle gerçekleştirilecektir. VAR (1,10) modelinde değişen varyans problemi olup olmadığı White Testi ile incelenmiş sonuçlar Tablo.4'de verilmiştir.

Tablo.4 White Testi Sonuçları

White Testi		
Ki-Kare Değeri	Serbestlik Dereceği	Anlamlılık
9911.546	975	0,00

White testi sonuçları incelendiğinde istatistiksel olarak %1 önem düzeyinde anlamlı olduğu ve modelde değişen varyans problemi olmadığı diğer bir ifadeyle sabit varyanslı modelin sabit varyanslı olduğu elde edilmiştir.



Şekil 1. AR Polinom Ters Kökleri

Son varsayımımız olan uygun gecikme sayısının doğru olup olmadığı diğer bir ifadeyle ters köklerin modülüs içinde olması şartı incelenmiş ve sonuç Şekil.1’de sunulmuştur. Şekil 1 incelendiğinde ters köklerin tamamının çember içerisinde yer aldığı dolayısıyla seçilen 10 gecikme uzunluğunun doğru olduğu tespit edilmiştir. VAR (1,10) modelinin istikrar koşullarını sağladığını tespit edildikten sonra Varyans Ayrıştırma, Etki Tepki Grafikleri ve Granger Nedensellik Analizlerine geçilmiştir.

Tablo 5. Banka Değişkeninin Varyans Ayrıştırma Sonuçları

Dönem (Gün)	BANKA				
	BANKA	BORSA	DOLAR	FAİZ	ALTIN
1	100.0000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
2	100.0000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000
3	99.57733	0.259004	0.049787	0.113850	3.23E-05
4	99.44709	0.261187	0.078651	0.185223	0.027846
5	99.00343	0.521983	0.088239	0.272594	0.113755
6	98.97274	0.526018	0.108635	0.275062	0.117547
7	98.58364	0.541498	0.203562	0.278133	0.393171
8	98.52391	0.567950	0.222698	0.292105	0.393339
9	98.39192	0.602025	0.282583	0.330394	0.393081
10	98.04365	0.603773	0.539889	0.329540	0.483146
11	97.79316	0.657530	0.619775	0.435239	0.494294
12	97.57481	0.679274	0.797625	0.451984	0.496309

Vector Autoregresif sonuçlarına baktığımızda BANKA değişkeni kendi şoklarından ilk iki gün %100 oranında, diğer günler en düşük %97,57 oranında etkilenmektedir.

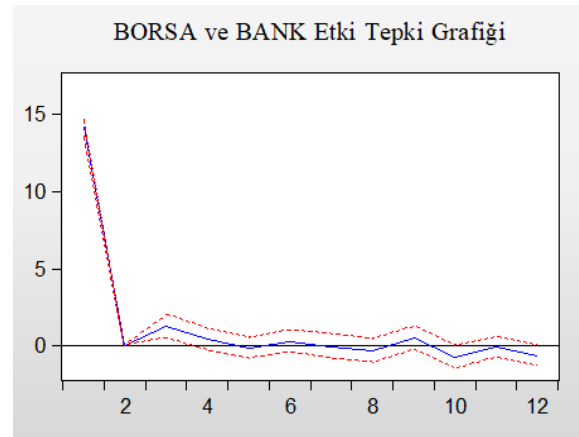
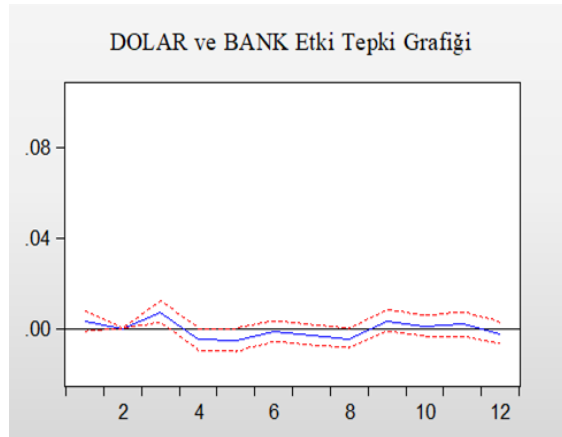
BANKA değişkeni BORSA değişkeninden ilk iki gün hiç etkilenmemekte iken üçüncü gün %0.26, dördüncü gün %0.26, beşinci gün %0.52, altıncı gün %0.53, yedinci gün %0.54, sekizinci gün %0.57, dokuzuncu gün %0,60, onuncu gün %0,60, on birinci gün %0,66 ve on ikinci gün %0,68 oranında etkilenmiştir.

BANKA değişkeni DOLAR değişkeninden ilk iki gün hiç etkilenmemekte iken üçüncü gün %0.05, dördüncü gün %0.079, beşinci gün %0.088, altıncı gün %0.109, yedinci gün %0.204, sekizinci gün %0.223, dokuzuncu gün %0.283, onuncu gün %0.54, on birinci gün %0,62 ve on ikinci gün %0.80 oranında etkilenmiştir.

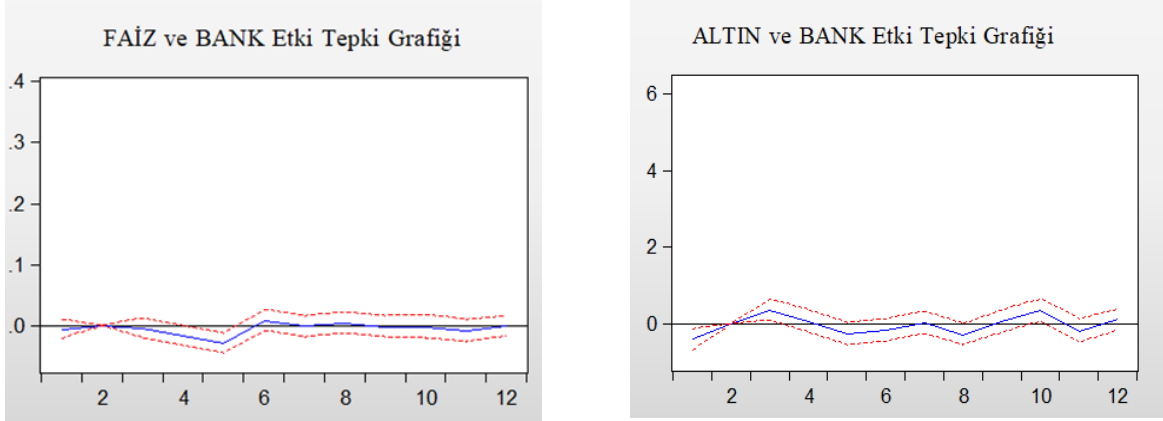
BANKA değişkeni FAİZ değişkeninden ilk iki gün hiç etkilenmemekte iken üçüncü gün %0.114, dördüncü gün %0.185, beşinci gün %0.273, altıncı gün %0.276, yedinci gün %0.278, sekizinci gün %0.292, dokuzuncu gün %0.330, onuncu gün %0.330, on birinci gün %0.435 ve on ikinci gün %0.452 oranında etkilenmiştir.

BANKA değişkeni ALTIN değişkeninden ilk iki gün hiç etkilenmemekte iken üçüncü gün %3.23E-05, dördüncü gün %0.0279, beşinci gün %0.114, altıncı gün %0.118, yedinci gün %0.393, sekizinci gün %0.393, dokuzuncu gün %0.393, onuncu gün %0.483, on birinci gün %0.494 ve on ikinci gün %0.496 oranında etkilenmiştir.

Altın borsa faiz ve dolar değişkenlerinin banka değişkenine doğru oluşan şokları gösteren etki tepki grafikleri Şekil.2’de sunulmuştur.



**Menkul Kıymet Borsaları, Döviz Kuru, Faiz Oranı Ve Altın Fiyatlarının
Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkisi
The Impact of Stock Market, Exchange Rate, Interest Rate and Gold Prices on
The Development of The Banking Sector**



Şekil 2. BANKA, DOLAR, FAİZ, BORSA ve ALTIN Varyans Ayrıştırma Etki-Tepki Grafikleri

DOLAR etki tepki grafiği incelendiğinde BANKA'daki yaklaşık %0,2'lik bir pozitif şokun gerçekleştiği ve bu şokun DOLAR endeksindeki etkisinin iki günlük süreçte kaybolduğu görülmektedir. FAİZ etki tepki grafiği incelendiğinde BANKA'daki yaklaşık %0.01'lik bir pozitif şokun gerçekleştiği ve bu şokun FAİZ endeksindeki etkisinin iki günlük süreçte kaybolduğu görülmektedir. BORSA etki tepki grafiği incelendiğinde BANKA'daki %15'lik bir pozitif şokun gerçekleştiği ve bu şokun BORSA endeksindeki etkisinin iki günlük süreçte kaybolduğu görülmektedir. ALTIN etki tepki grafiği incelendiğinde BANKA'daki %2'lik bir negatif şokun gerçekleştiği görülmektedir ve bu şokun ALTIN endeksindeki etkisinin üç günlük süreçte kaybolduğu görülmektedir.

Tablo 6. Granger Nedensellik Testi Sonuçları

Değişkenler	Nedenselliğin	F
	Yönü	İstatistiği
BORSA-BANKA	→	1.765***
DOLAR-BANKA	→	4.624*
FAİZ-BANKA	---	0.808
ALTIN-BANKA	→	1.778***
BANKA-BORSA	---	1.443
BANKA-DOLAR	→	3.060*
BANKA-FAİZ	→	3.000*
BANKA-ALTIN	→	2.512*

*= %1 önem düzeyinde, **= %5 ve ***=%10 önem düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

Granger Nedensellik Testi sonuçlarına göre, BORSA ve BANKA değişkenleri arasında istatistiksel olarak %10 kritik noktasında karşılıklı nedensellik ilişkisinin var olduğu tespit edilmiştir. DOLAR ve BANKA değişkenleri arasında istatistiksel olarak %1 kritik noktasında karşılıklı nedensellik ilişkisinin var olduğu tespit edilmiştir. FAİZ ve BANKA değişkenleri arasında istatistiksel olarak %1 kritik noktasında karşılıklı nedensellik ilişkisinin olmadığı tespit edilmiştir. ALTIN ve BANKA değişkenleri arasında istatistiksel olarak %10 kritik noktasında karşılıklı nedensellik ilişkisinin var olduğu saptanmıştır. BANKA ve BORSA değişkenleri arasında

istatistiksel olarak %1 kritik noktasında karşılıklı nedensellik ilişkisinin olmadığı bulunmuştur. BANKA ve DOLAR değişkenleri arasında istatistiksel olarak %1 kritik noktasında karşılıklı nedensellik ilişkisinin var olduğu gözlemlenmiştir. BANKA ve FAİZ değişkenleri arasında istatistiksel olarak %1 kritik noktasında karşılıklı nedensellik ilişkisinin var olduğu tespit edilmiştir. BANKA ve ALTIN değişkenleri arasında istatistiksel olarak %1 kritik noktasında karşılıklı nedensellik ilişkisinin var olduğu tespit edilmiştir.

SONUÇ

Bu çalışmada, menkul kıymet piyasaları, altın fiyatları, döviz kuru ve faiz oranlarının bankacılık sektörü üzerindeki etkisi, Türkiye örneğinde 02.05.2013-29.07.2022 dönemi günlük verileri üzerinden incelemiştir. Yapılan analizlerde bankacılık sektörünü temsilen Borsa İstanbul Bankalar Endeksi (XBANK), menkul kıymet piyasalarını temsilen Borsa İstanbul BIST100 endeksi, döviz kuru olarak Dolar/Türk Lirası, Altın fiyatı olarak gram altın Türk Lirası fiyatı ve faiz oranı olarak Türk Lirası gecelik referans faiz oranı kullanılmıştır. Bankacılık sektörü üzerinde menkul kıymet piyasaları, altın fiyatları, döviz kuru ve faiz oranlarının etkisini belirlemek amacıyla VAR Analizi yapılmıştır. Analizlerde kullanılan veriler zaman serisi olduğu için değişkenlerin analize dahil edilebilmeleri için durağan olmaları gerekmektedir. Bu amaçla değişkenliklerin durağanlıkları ADF birim kök testi ile test edilmiştir. Yapılan test sonucunda tüm değişkenlerin seviye değerlerinde durağan olmadıkları, birinci seviye değerlerinde durağan oldukları belirlenmiş ve değişkenler analizlere fark değerleri ile dahil edilmişlerdir. VAR analizi ile verilerin analiz edilebilmesi için öncelikli olarak istikrar koşullarını sağlamaları gerekmektedir. İstikrar koşullarından otokorelasyon sorunu LM testi ile incelenmiş ve oluşturulan VAR modelinin 10 gecikmede otokorelasyon problemi taşımadığı tespit edilmiştir. VAR (1,10) modelinde değişen varyans problemi White testi ile incelenmiş ve modeli sabit varyanslı olduğu belirlenmiştir. Son olarak modelin gecikme uzunluğunun uygunluğunu diğer bir ifadeyle AR polinom ters köklerinin çember içerisinde yer alıp almadığı incelenmiş ve VAR(1,10) modelinin istikrar koşullarını sağladığı sonucuna varılmıştır.

Menkul kıymet piyasaları, altın fiyatları, döviz kuru ve faiz oranlarının Bankacılık sektörü üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla oluşturulan VAR(1,10) modeli tahmin edilerek değişkenler arasındaki varyans ayrıştırma tabloları ve etki tepki grafikleri oluşturulmuştur. Varyans ayrıştırma tabloları incelendiğinde Bankacılık sektörünün ele alınan 12 günlük süreçte kendi şoklarından ortalama % 99 oranında etkilendiği, diğer değişkenlerin şoklarının bankacılık sektörü üzerindeki etkisinin % 1'in altında olduğu sonucuna varılmıştır.

Etki tepki grafikleri incelendiğinde de bankacılık sektörü üzerinde en etkili değişkenin menkul kıymet borsasının olduğu, bankacılık sektörü üzerinde menkul kıymet borsasındaki % 15'lik pozitif şok etkisi yarattığı bu etkinin iki günlük süreçte yok olduğu sonucuna varılmıştır.

Bankacılık sektörü ile menkul kıymet piyasaları, altın fiyatları, döviz kuru ve faiz oranları arasındaki nedensellik Granger nedensellik testi ile incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda dolar ve altın değişkenleri ile bankacılık sektörü arasında çift yönlü, menkul kıymet piyasalarından bankacılık sektörüne, bankacılık sektöründen ise faiz değişkenine doğru bir nedensellik tespit edilmiştir.

**Menkul Kıymet Borsaları, Döviz Kuru, Faiz Oranı Ve Altın Fiyatlarının
Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkisi**
**The Impact of Stock Market, Exchange Rate, Interest Rate and Gold Prices on
The Development of The Banking Sector**

Bulgular genel olarak değerlendirildiğinde menkul kıymet piyasaları, altın fiyatları, döviz kuru ve faiz oranları değişkenlerinde meydana gelen değişimlerin bankacılık sektörü üzerinde çok az etkisinin olduğu belirlenmiştir. Bundan sonraki çalışmalarda bankacılık sektörü üzerinde farklı makroekonomik değişkenler, yatırım araçları ve özellikle sektörel faktörlerin etkileri ele alınarak araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Flannery, M. J., ve James, C. M. (1984). The Effect of Interest Rate Changes on The Common Stock Returns of Financial Institutions. *The Journal of Finance*, 39(4), 1141-1153.
- Özün, A., ve Çifter, A. (2006). Bankaların Hisse Senedi Getirirlerinde Faiz Oranı Riski: Dalgacıklar Analizi İle Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Bir Uygulama. *Bankacılar Dergisi*, 59, 3-15.
- Ghazanfari, F. P., Rogers, H. C., ve Sarmas, P. (2007). The Effect of The Federal Reserve Interest Rate Policies on The Returns of Commercial Banks Stocks. *Journal of Financial Services Marketing*, 11(4), 349-359.
- Jawaid, S. T. ve Ul Haq, A. (2012). Effects of Interest Rate, Exchange Rate and Their Volatilities on Stock Prices: Evidence from Banking Industry of Pakistan. *Theoretical & Applied Economics*, 19(8), 153-166.
- Özkul, G., ve Akgüneş, A. O. (2015). Makro Ekonomik Faktörlerin Bankacılık Sektörü Getirileri Üzerine Etkisi: Borsa İstanbul Örneği. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 7 (4), 272-298.
- Kendirli, S., ve Çankaya, M. (2016). Döviz kuru ve enflasyonun BIST banka endeksi üzerindeki etkisi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(3), 215-227.
- Türkdönmez, C. S. ve Babuşcu, Ş. (2019). Bankaların Karlılık Performansını Etkileyen Faktörler . *Başkent Üniversitesi Ticari Bilimler Fakültesi Dergisi* , 3 (1) , 37-54.
- Tuna, İ. (2019). Altın Fiyatları, Döviz Kuru ve Faiz Oranlarının BIST Bankacılık Endeksine (XBANK) Etkisi. 23. *Finans Sempozyumu*. Antalya, 1-9.
- Saka Ilgın, K. ve Sarı, S. S. (2020). Döviz Kuru, Faiz Oranı ve Enflasyon İle BIST Tüm ve BIST Sektörel Endeksler Arasındaki İlişkinin Ampirik Analizi . *Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi* , 5 (3) , 485-510 . DOI: 10.30784/epfad.693266
- Şahin, E. E. (2020). Bankacılık Endeksi İle Seçilmiş Makroekonomik Faktörler Arasındaki Asimetrik İlişki . *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 34 (2), 351-369 . DOI: 10.16951/atauniiibd.679812
- Kartal, M. T. (2021). Determination of Affecting Factors on Profitability of Banking Sector: An Examination upon the Turkish Banking Sector for the Period of 2006-2018 . *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi* , 24 (1) , 1-14 . DOI: 10.29249/selcuksbmyd.621539
- Dalkılıç, N., Gulcema1, M. E. ve Tansoy, H. (2021). Makroekonomik Faktörlerin Bist Bankalar Endeksi Üzerindeki Etkisi. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi* , 6 (4), 897-905 . DOI: 10.29106/fesa.1029760
- Sevüktekin, M., ve Nargeleçekenler, M. (2010). *Ekonometrik Zaman Serileri Analizi*, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Yavuz Çil, N. (2018). *Finansal Ekonometri*, İstanbul: Der Yayıncılık
- <https://tr.investing.com/> (Erişim:08.08.2022)